

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВОВА НАУКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»

23 листопада 2023 р.

Запоріжжя
2023

УДК 34(477)(062)

П 685

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права, Перший проректор Запорізького національного університету;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Верлос Наталя Володимирівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та адміністративного права, заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету;

Євтушенко Дар'я Сергіївна – доктор філософії зі спеціальності 081 Право, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права, заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету;

Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23 листопада 2023 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 106 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів», яка відбулася на базі юридичного факультету Запорізького національного університету 23 листопада 2023 року.

© Запорізький національний університет, 2023

ЗМІСТ

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

ЗМІСТ	3
БОЖИНА Я.В., ЄРМОЛЕНКО Д.О. МЕДІАЦІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ	5
MEDIATION AS A UNIVERSAL WAY OF SETTLING LEGAL CONFLICTS.....	5
ВЕРЛОС Н.В. ЦИФРОВА ДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	9
DIGITAL DISCRIMINATION AS A VIOLATION OF THE CONSTITUTIONAL PRINCIPLE OF EQUALITY OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS.....	9
ЄВТУШЕНКО Д.С. ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ	16
PREVENTIVE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE IN THE FIELD OF LICENSING SYSTEM:.....	16
КОЛОМОЄЦЬ Т.О. «ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩІ ОСОБИ» - ХТО ЦЕ? ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО ДЛЯ УКРАЇНИ?	21
«POLITICALLY EXPOSED PERSONS» - WHO ARE THEY? WHY IS IT IMPORTANT FOR UKRAINE?	21
КОЛПАКОВ В.К. ПОНЯТТЯ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	25
THE CONCEPT OF MISSING PERSONS IN TIMES OF WAR	25
КУРІННИЙ Є.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИПИНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	30
PECULIARITIES OF LEGISLATIVE REGULATION OF APPLICATION OF SPECIAL PURPOSE ADMINISTRATIVE TERMINATION MEASURES	30
ЛУЦ Д.М. ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	35
REGARDING THE CONCEPT OF REFORMING THE SYSTEM OF STATE CONTROL IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION	35
МЕЛЬКОВСЬКИЙ О.В. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	39
SOME ISSUES OF PROFESSIONAL ADAPTATION OF THE EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE	39
ШАРАЯ А.А. ТИМЧАСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ЯК ЗАХІД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ	42
TEMPORARY WITHDRAWAL OF DRIVER'S LICENSE AS A MEASURE OF ADMINISTRATIVE COERCION	42
ЩИПАНОВА О.О. ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ГРОМАДЯНАМ УКРАЇНИ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	46
COMPENSATION OF THE DAMAGE CAUSED TO THE CITIZENS OF UKRAINE BY THE ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION	46

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

ВАСИЛЬЄВА К.Є., ЄВТУШЕНКО Д.С. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ	52
ВАСИЛЬЧЕНКО А.П., ЄНА І.В. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	56
ГОВОРУХА К.О., ПЕЛЕХ І.В. ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	59
ГУТНИК Є.С., УДОВИКА Л.Г. РЕФОРМИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	63
ЗАЙЦЕВА С.Г., УДОВИКА Л.Г. АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ	66
КАТИШ Є.В., ЄВТУШЕНКО Д.С. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОВАДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЕЗ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	69
КОЗЛОВА В.О., АЛІМОВ К.О. ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ВИЗНАННЯ НЕОБІРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ СТЯГНЕННЯ В ДОХІД ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	73
КОЛПАКОВ А.В. ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	75
ЛАКТІОНОВА Г.І., КОЛОМОЄЦЬ Т.О. ОСОБЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ	80
ОСАУЛЯК А.О., ЄНА І.В. РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	83
ПАДАЛКО В.О., АЛІМОВ К.О. ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ПОРУШЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ НА СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ, ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ	85
PYROZHKOVA A., PANKRATOVA K. CRIMINAL OFFENSES: APPROACHES TO CLASSIFICATION IN CRIMINAL LAW OF UKRAINE AND GREAT BRITAIN	88
РАДІОНОВА У.І., ЄНА І.В. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПОНЯТИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	91
РУБЕЛЬ А.М., ВЕРЛОС Н.В. ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	94
СІДЕНКО А.В., УДОВИКА Л.Г. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	99
ФРАНКОВСЬКА С.А. ГЕНЕЗА НОРМИ-ДЕФІНІЦІЇ «ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩІ ОСОБИ»: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ	102

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Божина Я.В., адвокат

м. Запоріжжя, Україна

ORCID: 0009-0008-7983-4046

yana.bozhina@ukr.net

Єрмоленко Д.О., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права

Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

ORCID: 0009-0008-1334-5194

yermoldo@gmail.com

МЕДІАЦІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ MEDIATION AS A UNIVERSAL WAY OF SETTLING LEGAL CONFLICTS

Abstract. Mediation is a way of solving or settling a conflict that arises in various spheres of life – political, social, economic, organizational. Among the principles of mediation, the Law of Ukraine "On Mediation" identifies the principles of voluntary participation, confidentiality, neutrality, independence and impartiality of the mediator, self-determination and equality of rights of the mediation parties.

At the same time, the legislation and practice of a number of countries of the world indicate a possible combination of the basic principle of voluntary participation in mediation with the mandatory application of the mediation procedure at certain stages of conflict (dispute) settlement or for the settlement of certain categories of legal disputes.

In essence, mediation is a way of communication between conflicting parties. The task of the mediator is to bring the parties to a desire to communicate. Without a communication element, it is impossible to try to resolve the conflict through the mediation procedure.

Ключові слова: медіація, конфлікт, правовий спір, врегулювання спорів,

примирні процедури, переговори.

Keywords: mediation, conflict, legal dispute, dispute settlement, conciliation procedures, negotiations.

Поняття «конфлікт» має широке застосування на різних рівнях взаємовідносин у суспільстві: в особистому житті, діловому, економічному, громадському, політичному. В загальному розумінні конфлікт означає суперечність, розбіжність, неузгодженість, боротьбу між думками, ідеями, потребами, інтересами, цінностями, бажаннями, позиціями. Однією з особливостей конфлікту дослідники називають «протилежність цілей, позицій, думок, інтересів, що спричиняє відповідні наслідки. Сварки, суперечки ще не є конфліктами. Конфлікт реально існує, якщо є негативний наслідок розбіжностей у думках, емоційних реакціях. Він виявляється у ворожій, агресивній поведінці осіб, між якими виникли непорозуміння. Наслідок – це припинення позитивних взаємин, міжособистісної взаємодії, або прояви агресії, депресії у людини. Головною ознакою конфлікту є те, що особи вдаються до різноманітних негативних, жорстких дій з метою відстояти свою позицію. Обурливі почуття доходять до моменту кипіння і людина здатна на неочікувану реакцію. Це – відмова від виконання своїх обов'язків, бойкот, страйки, погрози, написання скарг» [1, 25].

У сучасному житті зустрічається багато різновидів конфлікту, він класифікується за різними ознаками: за складом учасників, сферою існування (діловий, трудовий, сімейний, майновий, побутовий, виробничий тощо), за наслідками (позитивний, негативний), шляхами його вирішення.

Конфлікт як соціальне явище, безпосередньо пов'язаний із людиною як суб'єктом, зокрема джерелом конфлікту, оскільки він виникає насамперед із особистості та її сприйняття іншої протилежної думки, або позиції яка суперечить її інтересам, тому поняття «конфлікту» вивчається соціологією, психологією, конфліктологією.

Окремо науковці виділяють «юридичний конфлікт», ознакою якого є наявність юридичного факту, завдяки якому між сторонами виникають правові відносини, що

призводять до взаємних прав та обов'язків. Як зазначає Г. Клімова «Юридичний конфлікт у його «чистому» вигляді – це конфлікт між суб'єктами права з приводу застосування, порушення або тлумачення правових норм» [2, 103].

Більш вузьке поняття юридичному конфлікту пропонує С. Бобровник: «правовий конфлікт» – це стан двостороннього зв'язку суб'єктів, який заснований на правових протиріччях, що характеризується порушенням або перешкодою в реалізації ними своїх інтересів і є причиною визрівання або настання кризи суспільних відносин. Саме це визначення надає можливість виокремити ознаки категорії «правовий конфлікт». Як визначає С. Бобровник, ознаками правового конфлікту є правовий масив, тобто наявність його в юридичній сфері, здатність мати певні юридичні наслідки, засновується на протиріччях, що не подолані; має бути вищою фазою розвитку протиріч; передбачає двосторонній взаємозв'язок між суб'єктами; спричиняє порушення чи перешкоди у реалізації суб'єктивного права; має деструктивний характер для правової сфери; може стати причиною кризи суспільних відносин; певною мірою має позитивне значення, оскільки «підштовхує» суспільні відносини до розвитку і вдосконалення [3, 4].

Законодавство України використовує термін «конфлікт», наприклад, в трудових відносинах, також «конфлікт інтересів» (Закон України «Про запобігання корупції»), разом з тим, не містить у собі конструкції «юридичний конфлікт», «правовий конфлікт» і оперує такими термінами, як «злочин», «правопорушення», «спір» (цивільний, господарський, публічно-правовий). По суті, вони є окремими формами юридичних конфліктів [3, 5]. Такі конфлікти спричиняються юридичними ситуаціями, тобто пов'язані або з реалізацією, або з порушенням тих чи інших норм права. Вони відбуваються у сфері юридичних відносин, пов'язані з виникненням, зміною або припиненням правовідносин між фізичними чи юридичними особами, а тому й вирішуються правовими засобами [1, 29].

Заслуговує на увагу підхід М. Коваліва та М. Гаврильціва, які зазначають, що не кожна конфліктна (спірна) ситуація може трансформуватись у правовий спір, тому що деякі суспільні відносини регулюються ще й моральними, етичними чи релігійними нормами. Для того, щоб спір став правовим, він повинен володіти

такими характерними ознаками: 1) правовий спір виникає лише з таких дій його учасників, що мають юридичні наслідки; 2) правовий спір повинен бути спрямований на реалізацію та захист прав, свобод, законних інтересів, а також виконання обов'язків особи; 3) реалізація інтересів однієї сторони спору здебільшого тягне за собою неможливість задоволення інтересів іншої сторони спору; 4) юридичним підґрунтям правового спору є гарантована законом суб'єкту, права якого порушено, можливість захисту права, свободи чи його законного інтересу; 5) способи і засоби вирішення правових спорів, встановлені національним законодавством, не позбавляють особу можливості звернутись до альтернативних засобів захисту прав [4, 120].

Саме тому, переважна більшість учених зазначають, що «правовий спір» – це не будь-яке невдоволення однієї сторони правовідносин діями іншої, а офіційне пред'явлення скарги (позову) до державного органу або посадової особи, які уповноважені зазначений спір розглядати.

Вирішення або врегулювання «правового спору» шляхом посередництва – медіації може мати місце за умови взаємної згоди сторін пройти таку процедуру, що є важливим кроком до початку комунікації за допомогою медіатора – посередника, завдання якого, спочатку налагодити спілкування між сторонами правового спору. Як визначає І. Грибок, спір за своєю природою завжди є конфліктом, протистоянням мотивів, інтересів, позицій, а конфлікт не завжди є спором. Конфлікт розглядають як початковий етап, передумову спору, але конфлікт може перерости в спір. Тобто, правовий спір - це гостріша, розвиненіша форма правового конфлікту, для вирішення якого необхідним є звернення до третьої сторони, яка виконує роль арбітра [5, 25].

В основі спору є криза взаємовідносин, тобто незгода, протилежність, або порушення права у зв'язку з дотриманням свого суб'єктивного інтересу. Отже одна із сторін спору повинна захищати своє право або інтерес у спосіб, який вважає для себе у конкретній ситуації найбільш результативним. Загальноприйнятими вважаються декілька способів захисту: судовий (звернення до суду з позовною заявою), за допомогою звернення до уповноваженого державного органу та

вирішення конфлікту шляхом перемовин із залученням посередників.

По своїй суті, медіація є способом комунікації між конфліктуючими сторонами. Завдання медіатора схилити сторони до спілкування. Без комунікаційного елементу вирішити конфлікт через процедуру медіації неможливо.

Отже, медіація є універсальним інструментом для врегулювання конфліктів та спорів, як у процесі юрисдикційному так і в позаюрисдикційному. Проте медіація особливо ефективна тоді, коли потрібно відновити стосунки між людьми, для яких добрі взаємини в майбутньому є життєво важливими (опіка над дітьми при розлученні, об'єднання компаній, стосунки замовника та підрядника тощо).

Література

1. Юридична конфліктологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.М. Іванов, О.В. Іванова. Київ : МАУП, 2004. 224 с.
2. Клімова Г. Юридичний конфлікт: причини і сутність. *Вісник Академії правових наук*. 2002. № 1. С. 99–105.
3. Бобровник С.В. Правовий конфлікт та юридичні колізії : взаємодія та взаємозалежність. *Часопис Київського університету права*. 2003. № 4. С. 5–6.
4. Адміністративне судочинство : навчальний посібник / М.В. Ковалів, М.Т. Гаврильців, І.Б. Стахура. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 596 с.
5. Грибок І. Поняття, структура та зміст інституту оскарження. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 9. С. 23–28.

Верлос Н. В., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри

конституційного та адміністративного права

м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3598-2721>

verlosznu@gmail.com

ЦИФРОВА ДИСКРИМІНАЦІЯ ЯК ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

DIGITAL DISCRIMINATION AS A VIOLATION OF THE CONSTITUTIONAL PRINCIPLE OF EQUALITY OF HUMAN

RIGHTS AND FREEDOMS

Abstract. The legal regulation and implementation of constitutional human rights in the context of digital transformation necessitates the study of a new type of discrimination, namely digital discrimination.

At present, this digital divide between people who do not have access to the Internet due to objective factors (poverty, technical lack of access to the Internet, lack of digital skills, etc.) creates potential conditions for digital discrimination in all spheres of social relations and the actual deprivation of these categories of people of quality services. The issue of developing common standards for digital accessibility (web accessibility) and digital barrier-free access is already being actively discussed at the global level.

Also, the active use of artificial intelligence big data systems in various areas of social relations proves that they currently function as "discriminatory systems".

Thus, the potential of digital transformation is not fully realised today, and promising trends have such priorities as the development of networked forms of interaction, communication technologies for control and planning, the formation of a qualitatively updated model for the development of digital rights, as well as the development of effective mechanisms for preventing and combating digital discrimination, the existence of which is quite obvious in the modern world.

Ключові слова: дискримінація, цифрові права людини, цифрова дискримінація, цифрова трансформація, сегрегація, стигматизація, рівність.

Keywords: discrimination, digital human rights, digital discrimination, digital transformation, segregation, stigmatization, equality.

Стрімкий розвиток та використання цифрових технологій, їх активне впровадження у різні сфери суспільного життя створює необхідність якісно оновленого розуміння та трансформації масиву правових норм, які регулюють, гарантують і захищають конституційні права людини.

Правове регулювання та реалізація конституційних прав людини в умовах цифрової трансформації обумовлює необхідність дослідження проблем нового виду дискримінації, а саме цифрової дискримінації.

Останнім часом правовий дискурс збагачується такими термінами як великі дані, цифрові права особистості, цифрове самовизначення, право на Інтернет, цифрові сервіси, віртуальна реальність, кіберпростір, цифровий суверенітет, штучний інтелект, хмарні сервіси, інтернет речей, блокчейн та ін. А отже, поступово формується окремий міжгалузевий правовий інститут цифрових прав людини (digital human rights). Як і будь-яка група прав людини цифрові права повинні реалізовувати на загальних конституційних принципах універсальності, невід'ємності, взаємозалежності, взаємопов'язаності, верховенство права, рівності та ін. Важливе значення в цьому контексті має забезпечення та реалізація саме принципу рівності, сутність якого включає недискримінацію, толерантність, пропорційність та ін.

Цифрові права є порівняно новою правовою категорією, а тому їх перелік, визначення та необхідність виокремлення викликає дискусію в науковому юридичному середовищі. Так, існує думка, що поняття «цифрові права» доцільно розглядати не як окрему групу прав людини, а як умовну категорію, що охоплює особливості реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в Інтернеті, зокрема свободи вираження поглядів та права на приватність онлайн. Зважаючи на величезну роль, яку відіграє Інтернет у сучасному житті, виокремлення такої категорії допомагає краще систематизувати та вивчати потреби захисту прав людини в онлайн-середовищі, окремі гарантії яких сьогодні розпорошені в рекомендаціях, резолюціях та інших актах міжнародних інституцій [1, с.6].

Попри дискусійність визначеної проблеми варто визнати, що розвиток цифрових технологій дійсно впливає на розвиток конституційних прав людини, необхідність доктринального переосмислення та оптимізації нормативного врегулювання і захисту прав людини зокрема від дискримінації в онлайн середовищі.

На рівні ООН неодноразово обговорювалось це питання, і було визнано, що право на Інтернет є невід'ємним правом людини, яке необхідно забезпечувати на усіх рівнях, а також акцентовано увагу на його вирішальній ролі у розвитку суспільства, а права, які людина має в офлайн-середовищі, повинні також захищатись і в онлайн-середовищі. ООН закликає всі держави поважати і

захищати право на недоторканність особистого життя, в тому числі в контексті цифрової комунікації [2]. Але на відміну від офлайнового середовища, в якому конституційні механізми захисту прав людини є більш-менш врегульованими, в онлайновому середовищі це зробити доволі важко. Тобто наразі відбувається процес якісно оновленого розуміння змісту прав людини, що спричиняє необхідність вироблення системи конституційних гарантій та механізмів захисту прав людини в контексті цифрової трансформації. Дійсно, можна погодитись із думкою про те, що конституційний захист прав у віртуальному середовищі забезпечити складніше, ніж в реальному світі. Це пов'язано не тільки з обмеженими технологічними функціями, які можуть виконувати органи охорони правопорядку, але і з переосмисленням співвідношення конституційних прав і свобод в цифровому просторі.

За даними звіту Global overview report «Digital 2023» населення світу перевищило 8 мільярдів 15 листопада 2022 року та досягло 8,01 мільярда на початку 2023 року. Сьогодні у світі налічується 5,16 мільярда користувачів Інтернету, тобто 64,4 відсотка всього населення планети зараз є онлайн [3]. Велика кількість користувачів Інтернету свідчить про стрімкий розвиток цифрової грамотності і поступового залучення до цифрового середовища більшості жителів планети. В Україні, за офіційними даними протягом 2022 року 63% українців користувалися послугами онлайн. У 2021 році цей показник був 60%, а в 2020 році – лише 53%. Під час повномасштабної війни українці переконалися у важливості онлайн-взаємодії з державою [4].

Але поряд із цим цифровий розрив між більшістю і меншістю, яка не має можливості доступу до Інтернету через об'єктивні фактори (бідність, технічна відсутність доступу до Інтернету, відсутність цифрових навичок і т.д.) створює потенційні умови для виникнення цифрової дискримінації в усіх сферах суспільних відносин і фактичного позбавлення цих категорій населення отримання якісних послуг. На глобальному рівні вже активно обговорюється питання вироблення загальних стандартів цифрової доступності (вебдоступності) та цифрової безбар'єрності.

Також активне використання систем штучного інтелекту в різних сферах

суспільних відносин доводить, що наразі вони функціонують як «дискримінаційні системи», адже вони є класифікаційними технологіями, які диференціюють, ранжирують і класифікують [5, с.6]. Більшість прикладів останніх років демонструють постійну проблему гендерної та расової дискримінації (а також інших ознак і форм ідентичності) в процесі використання платформ великих даних [6], зокрема розпізнавання зображень неправильно ідентифікує темношкірі обличчя, застосування штучного інтелекту в процесі винесення вироків переважно дискримінує темношкірих обвинувачених, наприклад в США неодноразово виникають випадки коли алгоритм хибно позначає темношкірих підсудних як потенційних злочинців, помилково позначаючи їх таким чином майже вдвічі частіше, ніж білих підсудних [7], чат-боти легко засвоюють «расистську та мізогіністичну мову», коли їх навчають на онлайн-дискурсі [8].

У більшості випадків така упередженість відображає відтворює проблеми структурної соціальної нерівності у суспільстві. Стереотипізація, стигматизація та сегрегація окремих категорій осіб в алгоритмічних системах є негативними факторами, що суттєво збільшують історію дискримінації і екстраполюють її у сфері штучного інтелекту.

Цифри не можуть говорити самі за себе, а набори даних – незалежно від їхнього масштабу – все одно є «...об'єктами людського дизайну, а тому використання великих даних є незахищеним від перекосів, прогалин і хибних припущень...». Ці фактори особливо важливі, коли великі дані намагаються відобразити соціальний світ, в якому ми живемо, проте нас часто можна ввести в оману, вважаючи, що цифрові дані є більш об'єктивні, ніж умовиводи людини. Насправді упередження та «білі плями» існують на платформах великих даних так само, як і в індивідуальному сприйнятті та досвіді людини [9].

Суспільне сприйняття технологій зазвичай зводиться до того, що технології за своєю природою є нейтральними та об'єктивними, але технології ніколи не бувають нейтральними – вони, насамперед, відображають цінності та інтереси тих, хто впливає на їх розробку і використання, і в їх основі лежать ті ж самі структури нерівності, які діють у суспільстві [10].

Відповідно до п.2 ч.1 ст.1 Закону України дискримінацією є ситуація, за якої особа та/або група осіб за певними ознаками, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі [11]. Доступ до цифрових сервісів чи інтернету не належить до захищених ознак, але досвід використання цифрових технологій доводить, що є потреба у дослідженні та правовому регулюванні цієї ознаки дискримінації в тому числі.

Оскільки цифрові права доволі складно обмежити внутрішньонаціональними рамками, вважається, що правове регулювання має носити транснаціональний характер і має регулюватись міжнародними актами. Зокрема Європейською спільнотою вже розроблено Хартію цифрових прав [12]. Але поки що не існує дієвого міжнародного акту, який враховував би усі аспекти реалізації та захисту цифрових прав людини.

Підсумовуючи, можна констатувати, що в процесі розвитку конституційного права України потенціал цифрової трансформації на сьогоднішній день реалізується не в повному обсязі, а перспективні тенденції мають такі пріоритети як розвиток мережових форм взаємодії, комунікативних технологій контролю і планування, формування якісно оновленої моделі розвитку цифрових прав, а також вироблення дієвих механізмів запобігання та протидії цифрової дискримінації наявність якої є цілком очевидною в сучасному світі.

Література

1. Права людини онлайн: Порядок денний для України / В.Володовська, М.Дворовий. Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с. (С.6)
2. Human Rights Council. 38th session. Agenda item 3. Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development.. 18 June–6 July 2018. URL: <https://undocs.org/A/HRC/38/L.10/Rev.1>
3. Digital 2023: global overview report URL:<https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>
4. Кожен другий українець, який отримував е-послуги, використовував Дію, — результати соціопитування URL:<https://www.kmu.gov.ua/news/kozhhen-druhyi-ukrainets-iakyi-otrymuvav-e-posluhy-vykorystovuvav-diiu-rezultaty-sotsopytuvannia>

5. West S.M. Whittaker M. and Crawford K. Discriminating systems: gender, race and power in AI. New York: AI Now Institute, 2019, 33 p. URL: https://monoskop.org/images/2/2a/AI_Now_Discriminating_Systems_Gender_Race_and_Power_in_AI_2019.pdf
6. West S.M. Redistribution and Rekognition: A Feminist Critique of Algorithmic Fairness. Catalyst: Feminism, Theory, Technoscience, 2020. Vol. 6. № 2. 24 p. URL: <https://catalystjournal.org/index.php/catalyst/article/view/33043/26845>
7. Angwin, J., Larson, J., Mattu, S. and Kirchner, L Machine Bias. ProPublica, May 23, 2016 URL: <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing>
8. Vincent, J. Twitter taught Microsoft's AI chatbot to be a racist asshole in less than a day. 2016, Mar 24. URL: <https://www.theverge.com/2016/3/24/11297050/tay-microsoft-chatbot-racist>
9. Crawford K. Think Again: Big Data. Why the rise of machines isn't all it's cracked up to be. 2013. MAY 10. URL: <https://foreignpolicy.com/2013/05/10/think-again-big-data/>
10. Racial discrimination and emerging digital technologies : a human rights analysis : report of the Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance A/HRC/44/57 Geneva : UN, 18 June 2020 20 p. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3879751>
11. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
12. The Charter of Digital Rights. URL: https://edri.org/wp-content/uploads/2014/06/EDRi_DigitalRightsCharter_web.pdf

Євтушенко Д.С., доктор філософії зі спеціальності Право (PhD),
старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права

Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5334-8498>

**ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ: ПІДХОДИ
ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ
PREVENTIVE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF
UKRAINE IN THE FIELD OF LICENSING SYSTEM: APPROACHES
TO DEFINING THE CONCEPT AND PRINCIPLES OF
IMPLEMENTATION**

Анотація (Abstract). In today's environment, the preventive activities of law enforcement agencies to prevent the commission of certain types of unlawful acts are gaining increased attention as a key to reducing the statistics on such acts and one of the criteria for the effectiveness of such activities. In order to maximize the effectiveness of control over compliance with the current legislation on the acquisition, storage, use of special means, firearms, etc., the efficiency criteria in the field of the licensing system are of particular importance. Analyzing the preventive activities of the National Police of Ukraine in the area of the licensing system, the author defines the approaches to the definition of the concept, the significance of such activities and the principles of their implementation.

Ключові слова: превенція, превентивна діяльність, правоохоронні органи, Національна поліція України, запобігання, дозвільна система, законодавство

Key words: prevention, preventive activity, law enforcement agencies, National Police of Ukraine, licensing system, legislation

В умовах сьогодення набуває підвищеної уваги превентивна діяльність правоохоронних органів щодо запобігання вчиненню тих чи інших видів протиправних діянь як запорука зниженню статистики щодо такого вчинення та один із критеріїв ефективності такого виду діяльності в цілому. З метою максимальної ефективності контролю за дотриманням чинного законодавства щодо придбання, зберігання, використання спеціальних засобів, вогнепальної зброї тощо критерії ефективності у сфері дозвільної системи набувають особливого значення.

Превентивній діяльності як одній із складових системи діяльності Національної поліції України варто приділити особливу увагу з огляду на те, що ефективність такої діяльності, правильний підбір методів та засобів здійснення останньої має неабиякий вплив на зменшення появи умов та факторів, що так чи інакше формують передумови для протиправної поведінки як окремих осіб, так і певної спільноти. Такі методи і засоби при правильному підборі, а також здатності осіб, які їх застосовують, до оперативності змінення їх (якщо окремі методи і засоби не є ефективними, про що свідчить недосягнення поставленої мети превентивної діяльності) є базою для ефективної як загальної превентивної діяльності, так і індивідуальної превентивної діяльності щодо окремих категорій осіб.

Забезпечення превентивної діяльності органів Національної поліції України, в т.ч. у сфері дозвільної системи, здійснюється на загальних принципах, що зафіксовані у Законі України «Про Національну поліцію», такі як: верховенства права (ст. 6), дотримання прав і свобод людини (ст. 7), законність (ст. 8), відкритість та прозорість (ст.9), політична нейтральність (ст.10), взаємодія населення на засадах партнерства (ст. 11), безперервність (ст. 12), при цьому є доцільним також зазначити про принцип спільності (взаємодії), що доповнює принцип взаємодії населення на засадах партнерства, і включає в себе взаємодію правоохоронних органів, окрім як з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями, також з іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями тощо; про принцип переваги переконання, що є домінуючим при здійсненні превентивної діяльності, і тільки, у разі, якщо метод переконання не дозволяє досягти визначеної мети даного виду діяльності, тоді можливе застосування примусу; про принцип диференціації або індивідуалізації методів та форм здійснення превентивної діяльності, застосування якого забезпечує індивідуальний підхід в окремій ситуації, або щодо використання таких методів і форм щодо окремої особи або категорій осіб, з огляду на особливості кожної особи, до якої така превентивна діяльність застосовується. Принцип індивідуалізації є важливим щодо здійснення превентивної діяльності, адже з урахування специфіки суб'єкта, до якого застосовується той чи інший метод, потрібно визначити

індивідуальний план для оперативного та ефективного досягнення поставленої мети відповідної діяльності суб'єктом застосування таких методів. До визначених принципів слід також додати принцип нерозголошення персональних даних осіб, щодо яких здійснюється превентивна діяльність з боку суб'єкта здійснення. Варто зазначити, що цей перелік принципів не є вичерпним, і з огляду на особливості здійснення тієї чи іншої складової системи превентивної діяльності правоохоронними органами, особливості категорій осіб, щодо яких така діяльність здійснюється, окремі умови, фактори та чинники, що впливають на можливість здійснення окремих видів правопорушень, перелік принципів може доповнюватися.

Окремо є необхідність розглянути підходи до визначення превентивної діяльності правоохоронних органів, дозвільної системи та превентивної діяльності у сфері дозвільної системи. Так, дослідник Іванов А.О. аналізуючи особливості превентивної діяльності Національної поліції, в т.ч. й під час дії правового режиму воєнного стану, та підходи до визначення превентивної діяльності іншими науковцями, наголошує на тому, що «поняття «превенція» і «превентивна діяльність» можуть широко використовуватися для формалізації комплексної діяльності органів державної влади і, зокрема, поліції у всьому ланцюжку етапів діяльності останніх задля недопущення реалізації протиправних намірів і бажань у фактичних діяннях, а також усунення чи трансформації протиправних думок, намірів і бажань та створення надійних стримуючих факторів» [1, С. 137], а дослідниця Джафарова О.В. при аналізі ролі Національної поліції як провідного суб'єкта здійснення превентивної діяльності надає наступне визначення превентивної діяльності Національної поліції – «превентивна діяльність Національної поліції – це окрема функція Національної поліції, зміст якої вмонтовано в завдання та повноваження поліцейських і представляє собою систему взаємоузгоджених, системних, цілеспрямованих випереджувальних заходів і дій, які спрямовані на перешкоджання виникненню тих чи інших форм соціальних відхилень, девіантної поведінки, а також їх розповсюдження у суспільстві» [1, С. 178]. Так, варто погодитися із визначеними думками в аспекті як мети здійснення превентивної діяльності, в т.ч. із акцентом на розгалуженість системи суб'єктів її

здійснення (адже ефективність превентивної діяльності досягається взаємодією правоохоронних органів із іншими органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями, підприємствами, установами тощо), характеру заходів, визначених як такі, що узгоджуються між собою в процесі реалізації для ефективного функціонування всієї системи превентивної діяльності правоохоронних органів зокрема, такі, які мають чітко визначену мету та завдання, що полягають у впливі на поведінку, свідомість, «наміри та бажання» окремих осіб або окремих категорій осіб (індивідуальна превентивна діяльність) та суспільства в цілому (загальна превентивна діяльність) щодо усунення умов та факторів, які можуть впливати на появу протиправної поведінки та формування неправової свідомості тощо.

Як і до визначення попереднього поняття, так і до визначення поняття дозвільної системи існує безліч індивідуальних підходів. Так, дослідник Лозинський Ю.Р. аналізуючи дозвільну систему як адміністративно-правовий інститут, надає наступне визначення: «дозвільна система – це сфера правових відносин, в якій компетентні органи публічної влади здійснюють діяльність за ініціативою фізичної або юридичної особи, предметом якої є суворо визначене чинним законодавством коло об'єктів, що потребують особливого нагляду та контролю з боку держави, та результатом якої є видача індивідуального акта дозвільного характеру» [3, С.242], а дослідниця Пахомова Т.М. аналізуючи місце дозвільної системи в механізмі адміністративно-правового регулювання і визначаючи характер дозвільної системи, робить акцент на її комплексності, превентивності, специфічності [4, С. 241] тощо. Як і при аналізі підходів до визначення попереднього поняття, перелік підходів до визначення поняття дозвільної системи не є вичерпним, при цьому варто звернути увагу на схожість ознак, на які роблять акцент окремі дослідники, доповнюючи один одного та удосконалюючи поняття.

При визначенні поняття превентивної діяльності у сфері дозвільної системи варто погодитися із дослідником Іщенком І.В., який визначає таку діяльність як «врегульовану нормами адміністративного права, виконавчо-розпорядчу діяльність чітко визначених підрозділів поліції щодо здійснення заходів превентивного

характеру у сфері обігу об'єктів дозвільної системи з метою недопущення порушень основних прав і свобод громадян під час використання, застосування та зберігання об'єктів дозвільної системи, здійснення виховного впливу на свідомість фізичних осіб щодо непорушення законодавчо встановленого порядку обігу зазначених об'єктів, а також застосування заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення у випадку порушення законодавства у сфері, що досліджується» [4, С. 243], який у своїй праці визначає і характерні ознаки такої діяльності.

Таким чином, превентивна діяльність органів Національної поліції України у сфері дозвільної системи має свої ознаки, притаманні їй, з огляду на специфіку самої діяльності, включаючи форми і методи здійснення її, специфіку сфери, у якій здійснюється така діяльність, загальні та спеціальні принципи, що характерні для неї, та займає чільне місце у забезпеченні підвищення правосвідомості населення, зменшення відсотку вчинення тих чи інших неправомірних діянь, усунення причин та передумов можливості їх вчинення, та відіграє одну із ключових ролей при функціонуванні правової держави.

Література

1. Іванов А.О. Превентивна діяльність органів поліції: реалії та виклики в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 135-144.
2. Джафарова О. В. Національна поліція України як провідний суб'єкт здійснення превентивної діяльності. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.)*. Харків, 2020. С. 176–178.
3. Лозинський Ю. Р. Дозвільна система як адміністративно-правовий інститут. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 240–242
4. Іщенко І.В. Превентивна діяльність національної поліції України у сфері забезпечення дозвільної системи: питання сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 240-244.

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України,

Заслужений юрист України, декан юридичного факультету

Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1101-8073>

T_deputy@ukr.net

«ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩІ ОСОБИ» - ХТО ЦЕ? ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО ДЛЯ УКРАЇНИ? «POLITICALLY EXPOSED PERSONS» - WHO ARE THEY? WHY IS IT IMPORTANT FOR UKRAINE?

Анотація (Abstract). In terms of updating the implementation of international and European legal standards for preventing and combating the legalisation (laundering) of "dirty money" in Ukraine as the next step towards the State's EU membership, the issue of the "quality" of the definition of the "basic" norm-definition, namely, "politically exposed persons", becomes important. Analysing the national version of the definition, the author determines its relevance to European and international legal standards, while noting the potential and sometimes real risk of "external" influence on its "quality" (with regard to certain features), which reduces the effectiveness of its application in the course of state financial monitoring.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, відмивання (легалізація), протидія, «брудні гроші», політично значущі особи, політичні діячі, корупція, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

Key words: financial monitoring, money laundering (legalisation), combating, "dirty money", politically exposed persons, politicians, corruption, Financial Action Task Forces on Money Laundering.

Імплементація міжнародно-правових та європейських стандартів протидії легалізації (відмиванню) «брудних грошей» в Україні й актуалізація відповідної проблематики з «новою силою» у контексті потреби виконання «євроінтеграційного

домашнього завдання» України перед європейською спільнотою, одним із кроків якого є внесення відповідних змін до «базового» законодавчого акту – Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а саме прийняття Закону України від 17 жовтня 2023 року «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» щодо політично значущих осіб» (у частині відновлення його «довічної ознаки»), істотно актуалізувати питання визначення «політично значущих осіб» у вітчизняному законодавстві, «якості» його нормативної дефініції й релевантності останньої міжнародно-правовим та європейським аналогам. Важливо не тільки остаточно визначитися із тим, хто є «політично значущими особами», але й сконцентрувати всі зусилля держави задля використання стосовно них антикорупційного інструментарію із усією багатоманітністю його профілактичної спрямованості саме у частині державного фінансового моніторингу.

Національне законодавство визначає «політично значущими особам» «... фізичних осіб, які є національними, іноземними публічними діячами та діячами, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях» (п.47 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»), із фактичним охопленням цим визначенням трьох складових, якими є: національні публічні діячі, іноземні публічні діячі та діячі, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях. При цьому законодавець нормативно визначає кожен із цих складових (п.п. 20, 28, 37 ст. 1 цього ж Закону), що, безперечно, істотно спрощує процедуру тлумачення та застосування цих нормативних положень. Варто зазначити, що, окреслюючи коло таких осіб, національний законодавець обрав одну із «стандартних» нормативних моделей, закріпивши в якості складових єдиного визначення умовно виокремлених «основного суб'єкта» (особу, яка обіймає «важливу» посаду й виконує «визначні»

публічні функції») та «додаткових осіб», якими є: «члени сім'ї», «особи, пов'язані з політично значущими особами», знову ж таки охопивши «родинні (близькі)» та «ділові» відносини політично значущих осіб.

Чому важливо унормувати визначення політично значущих осіб? Чому це важливо для України? Формуючи інструментарій запобігання та протидії легалізації «відмиванню» «брудний грошей», важливо усвідомлювати, що «зв'язок» із зазначеними грошима може бути не у будь-якої особи, яка обіймає посаду у державному органі та виконує публічні функції, а лише у тих осіб, які «пов'язані» із «впливовими» («важливими») посадами (зайняття яких передбачає набуття особою «істотного публічного впливу»), а також із виконанням таких функцій у суспільстві, які безпосередньо пов'язані із «істотним» впливом на неординарні рішення (розподіл бюджетних коштів, визначення напрямків реалізації державної політики тощо). Тобто, мова йде не просто про публічних службовців і не про будь-які публічні функції, а про «важливі», «впливові» посади і «суспільно значущі» функції, про їх зв'язок між собою. Саме тому важливо усвідомлювати «важливість» правового становища такої особи у суспільстві, яке може зберігатися навіть після того, як особа перестав виконувати їх, звільняється з посади. «Політично значуща особа» - це фактично особа, яка «є значущою у політиці». Національна норма-дефініція є релевантною за своїм змістом міжнародно-правовим та європейським аналогам, з огляду на те, що дві «основні» ознаки, які закріплені в основних міжнародно-правових та європейських правових стандартах з використання фінансового моніторингу як інструменту протидії відмиванню «брудних грошей» і які й формують ресурс такого визначення («prominent public function», «унікальний, а інколи й із юридичною недоторканністю правовий статус»), національним законодавцем враховані у повному обсязі. Впроваджуючи в обіг визначення «політично значущих осіб», законодавець усвідомлює «потенційну» спроможність таких осіб впливати на реалізацію державної політики, на публічні відносини, в тому числі із використанням свого «унікального становища», а отже й потенційну спроможність їх негативно впливати, в т.ч. й із порушенням правових приписів, на стан справ у державі. Для усунення такої потенційної можливості істотного впливу

таких осіб на суспільство, на публічний порядок, на державну політику тощо й нормативно впроваджується відповідний інструментарій «нейтралізуючого спрямування». Головне чітко визначити, стосовно якого кола осіб можливим є застосування такого інструментарію, в т.ч. й із використанням всього розмаїття заходів державного фінансового моніторингу, усунувши тим самим передумови для використання особою (як під час перебування на посаді, виконання відповідних функцій, так і після як самотійно, так і використовуючи різноманітні (родинні, ділові тощо) зв'язки з іншими особами). Водночас із гарантування недоторканості «приватної автономії» такої особи, оскільки перебування особи на такій посаді та виконання нею зазначених функцій автоматично не означає набуття особою правового статусу особи, яка неправомірно використовує свій унікальний правовий статус для негативного впливу на суспільство.

Для України це питання набуває особливого значення саме в аспекті практичної реалізації євроінтеграційних прагнень, набуття статусу кандидата в члени ЄС й виконання зобов'язань імплементації міжнародно-правових та європейських правових стандартів у національне законодавство яка в цілому, так і стосовно відносин за участю політично значущих осіб (як окреме стратегічне нормотворче завдання). Не зважаючи на закріплення правових засад використання інструментарію державного фінансового моніторингу як такого вже досить давно в Україні, тим не менш «ефективність» таких засад все ж таки періодично привертає увагу законодавця з огляду на «коливання» у нормативній моделі його унікального ресурсу, в т.ч. й стосовно закріплення його важливої ознаки, а саме: «довічний – лімітований у часі – позитивний», а також стосовно «якості» суб'єктної його ознаки, насамперед стосовно «додаткових суб'єктів», якими є «особи, пов'язані із політично значущими особами» (як у частині «якості» унормування «родинних» зв'язків, так і стосовно «ділових» зв'язків), що фактично й зумовлює сучасні вітчизняні новаційні законопроектні ініціативи, щоправда, із різним ступенем їх практичного (зокрема і у частині своєчасності) впровадження, зумовлюючи тим самим різний темп «просування» у вирішенні «євроінтеграційних домашніх завдань» для України.

Література

1. Chaikin, D., Sharman, J.C. (2009) Corruption and money laundering: a symbiotic relationship. New York: Palgrave Macmillan. 234 p.
2. Carr, I. (2018) Corruption, Development, Financial Institutions and Politically Exposed Persons. White Collar Crime and Risk: edited by N. Ryder. London : Palgrave Macmillan, P. 7-42.
3. Коломоєць Т.О. Довічний фінансовий моніторинг голови та суддів Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів – «крок» до впровадження європейських стандартів чи «загроза» для приватної автономії особи ? *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2023р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2023. С. 124-129.*
4. Коломоєць Т.О. Відновлення позитивного фінансового моніторингу PEPS в Україні – реальний крок до впровадження міжнародних стандартів формування «економічно привабливої» держави. *Цілі сталого розвитку в аспекті зміцнення національного та міжнародного правопорядку: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя-Львів-Одеса-Ужгород-Харків-Чернівці, 27 жовтня 2023 року).* Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023, С. 10-12.

Колпаков В. К., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного і адміністративного права Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-8580-3261>

ПОНЯТТЯ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ THE CONCEPT OF MISSING PERSONS IN TIMES OF WAR

Ключовими нормативними актами, на яких базується поняття зниклих безвісті в умовах війни є Закони України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин"[1], "Про внесення змін до Закону України "Про правовий

статус осіб, зниклих безвісти" та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин"[2], а також Указ Президента України "Про введення воєнного стану в Україні"[3].

При регламентації правового статусу зниклих безвісти осіб, Закон України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин":

По-перше, розмежовує: а) особу, яка зникла безвісти і б) особу, яка зникла безвісти за особливих обставин. Про це йдеться у ст. 1 Закону. Відповідно до неї, особа яка зникла безвісти – це фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук.

Особа, яка зникла безвісти за особливих обставин – це особа, яка зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру.

По-друге, Закон (ст.2) встановлює, що правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин визначається: а) цим Законом, б) іншими законами України, в) міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Нажаль, законодавець прямо не називає ці "інші" закони, договори чи будь-які нормативні документи. Тому їх встановлення відбувається шляхом досліджень. На сьогодні є підстави вважати, що статусні характеристики осіб, зниклих безвісти за особливих обставин містять:

- Закони "Про правовий режим воєнного стану" (2015) "Про національну безпеку України" (2018) "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" (1992) "Про оперативно-розшукову діяльність" (1992) "Про Національну поліцію" (2015) "Про Національну гвардію України" (2014) "Про запобігання корупції" (2014) "Про державну службу" (2015)

- Указ Президента України від 24.02.2022. "Про введення воєнного стану в Україні".

- Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права

у Збройних Силах України (2017)

- Ратифіковані Верховною Радою України: а) Женевська конвенція 1949 року "Про захист жертв війни", б) Додатковий протокол до цієї конвенції, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів та інші.

По-третє, особливим правовим статусом наділяються зниклі безвісти особи, які уповноважені на виконання функцій держави. Це впливає з того, статус таких осіб окремо регулюється нормами ст. 9 "Особливості правового статусу осіб, уповноважених на виконання функцій держави, які зникли безвісти за особливих обставин".

За такою особою зберігаються місце роботи, займана посада та середній зарібок на підприємстві, в установі, організації, незалежно від підпорядкування, але не більш як до моменту її оголошення померлою. Якщо такі особи зникли безвісти за особливих обставин під час проходження військової служби, їм надаються гарантії, передбачені Законом України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" та іншими актами законодавства України.

По-четверте, виникнення у конкретної фізичної особи правового статусу "зниклої безвісти за особливих обставин" корелюється з внесенням відомостей про таку особу до "Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин"(ст.4).

Важливе значення для розуміння статусу зниклих безвісти за особливих обставин мають особливості його реалізації. Реалізація правового статусу – це організація і фактичне досягнення мети нормативного впливу на кожний компонент "правового статусу" і їх систему в цілому.

Факт реалізації статусу пов'язаний: а) з конкретним його носієм і б) виконанням; використанням; додержанням; застосуванням нормативного припису стосовно того чи іншого компонента статусу.

Так, наприклад, відмова у захисті майна зниклої без вісті особи у період її знаходження у розшуку, порушує статтю 5 Закону і перешкоджає реалізації правового статусу зниклої особи.

Аналіз норм, які регламентують статус, дозволяє виокремити особливості його реалізації.

По-перше, важлива особливість реалізації правового статусу осіб, зниклих безвісти полягає у тому, що в інтересах таких осіб, юридичні приписи спрямовані до інших суб'єктів. Адже, дієздатність зниклих безвісти умовна.

Так, законодавець встановлює, що така особа має всі права, гарантовані Конституцією та законами України, а також має право на всебічне розслідування обставин її зникнення та встановлення її місцеперебування.

Одномоментно покладає обов'язок вжити всіх можливих заходів для розшуку особи на державу, а активацію і фіксацію факту зникнення – на родичів; інших суб'єктів, яким стало відомо про зникнення; та владні інституції.

По-друге, для реалізації статусу зазначених осіб, законодавець запровадив спеціальний правовий механізм[4, с.61], який складається з: а) норм (нормативних актів); б) організаційно-правових структур; в) громадських колективних суб'єктів; г) окремих осіб.

Зупинимось на характеристиці кожного компонента цього механізму.

Перша складова механізму – нормативні акти та їх норми. Домінуючий спеціалізований нормативний акт, який містить базові норми щодо забезпечення правового статусу зниклих безвісти осіб, – це Закон, який ми аналізуємо.

Він визначає: права особи, зниклої безвісти (ст.5); права близьких родичів та членів сім'ї осіб, зниклих безвісти (ст.6); заборону дискримінації зниклої безвісти, а також їхніх близьких родичів і членів сім'ї (ст.7); правові наслідки набуття правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин (ст.8); регламентує функції Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (ст.10,11); регламентує функції Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (ст.12,16); регламентує Розшукові заходи щодо осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (ст.17-20) тощо.

Друга складова механізму – Організаційно-правові структури у сфері функціонування інституту зниклих безвісти. Такими структурами є організаційно оформлені суб'єкти адміністрування з компетенцією в сфері правового регулювання суспільних відносин. Вони перелічені у Законі (Національна поліція України, Міністерство оборони України; Міністерство з питань реінтеграції тимчасово

окупованих територій України; місцеві органи виконавчої влади та інші)

У їх сукупності Закон виділяє: а) Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин і б) Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Третя складова механізму – громадські колективні суб'єкт. Серед них є сенс назвати; Делегацію Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні; Міжнародну комісію з питань зниклих безвісти; Національну асоціацію адвокатів, низку правових компаній, наприклад "EVERLEGAL"

Четверта складова механізму – окремі особи. Такими особами, відповідно до Закону є: близькі родичі зниклої особи; члени сім'ї зниклої особи; громадини, які залучені до її розшуку; заявник – особа, яка подала заяву про розшук; носії інформації, що може сприяти розшуку.

Таким чином, прийняття Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин" є позитивним кроком на шляху до створення ефективної системи забезпечення прав таких осіб та їх розшуку.

Література

1. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. ВВР, 2018, № 38, ст.280.
2. Про внесення змін до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти" та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 14.04.2022 № 2191-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 35. Ст. 1896.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022. № 64/2022. Голос України № 37 від 24.02.2022.
4. Колпаков В. К. Зниклі безвісті за особливих обставин: поняття і розшук. *Прикарпатський юридичний вісник: науково-практичний журнал*. 2023. №1(48). С. 59-66. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.13>

Курінний Є.В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3069-3405>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИПИНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ PECULIARITIES OF LEGISLATIVE REGULATION OF APPLICATION OF SPECIAL PURPOSE ADMINISTRATIVE TERMINATION MEASURES

Заходи адміністративного примусу відіграють одну з ключових ролей у межах інституту адміністративної відповідальності, бо саме за їх допомогою законодавчо визначеними суб'єктами здійснюється попередження і припинення відповідних правопорушень, а також визначаються адміністративні стягнення, що застосовуються до осіб, які скоїли згадані протиправні діяння.

Традиційно, адміністративний примус це – адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення та адміністративні стягнення.

На кожному з наведених груп адміністративного примусу покладаються певні функціональні завдання, кожна з них складає зміст відповідних процедур та застосовується на певних стадіях адміністративно-деліктного процесу, забезпечуючи тим самим реалізацію завдань адміністративної відповідальності.

Заходам адміністративного припинення, як невід'ємним складовим відповідного примусу, відведена особлива роль яка полягає у тому, що вони є найчисленнішими та найрізноманітнішими з усіх адміністративно-примусових заходів і характеризуються насамперед тим, що їх застосування спричиняється реальною протиправною (зокрема об'єктивно протиправною) ситуацією і починається в момент, коли вона досягла певного розвитку, тобто коли використання запобіжних заходів стає вже неефективним або й зовсім марним. Заходи адміністративного припинення не відвертають, а безпосередньо припиняють наявні правопорушення або об'єктивно

протиправні діяння, створюють умови для встановлення особи порушника, з'ясування обставин справи й реальної можливості для подальшого застосування до порушника заходів адміністративного або іншого впливу.

Цілями застосування заходів адміністративного припинення є: припинення порушень правових норм (адміністративних проступків, злочинів і об'єктивно протиправних діянь); запобігання вчиненню нових правопорушень; створення умов для подальшого притягнення винних до відповідальності; усунення шкідливих наслідків правопорушення; відновлення попереднього, правомірного стану.

Заходи адміністративного припинення дуже неоднорідні, відрізняються один від одного за багатьма ознаками. Проте, основну їх класифікацію доцільно провести відповідно до характеру сфери застосування. За цим критерієм заходи адміністративного припинення поділяються на дві групи (види) – заходи загального і спеціального призначення[1, с. 421-422].

У свою чергу заходи адміністративного припинення загального призначення поділяються на самостійні (оперативні) – ті, застосування яких забезпечує оперативне вирішення і допоміжні (які забезпечують необхідні умови для притягнення правопорушника до відповідальності).

Систему самостійних (оперативних) заходів складають наступні дії: вимога припинити протиправну поведінку; привід осіб, які ухиляються від явки до державних органів та установ; адміністративне затримання, не пов'язане з провадженням в справах про адміністративні правопорушення; взяття на облік та застереження про неприпустимість протиправної поведінки; зупинка транспортного засобу та ін.

Допоміжними заходами адміністративного припинення є: доставлення порушника до дільничного пункту поліції; адміністративне затримання (статті 261-263 КУпАП); огляд речей, особистий огляд; вилучення речей і документів, які стали предметом правопорушення або можуть бути доказами по справі; відсторонення водіїв від керування транспортним засобом та огляд водіїв на стан сп'яніння.

Заходи припинення спеціального призначення слід визначити як комплекс виняткових екстраординарних засобів адміністративного впливу. Спеціальний характер зазначених заходів визначає специфіку підстав їх застосування. Це, як

правило, невідкладні випадки, коли необхідно припинити протиправні дії, небезпечні для життя і здоров'я людей.

Крім того, заходи спеціального призначення застосовуються тоді, коли були використані й не дали бажаних результатів усі інші форми попереднього впливу на правопорушників. Тому застосуванню сили, спеціальних засобів і зброї повинно передувати попередження про намір їх застосувати, якщо зробити це дає змогу ситуація. [1, с.427-428].

Систему спеціальних заходів адміністративного припинення складають: заходи фізичного впливу; спеціальні засоби (наручники, сльозогінні гранати, газові балончики тощо); застосування вогнепальної зброї.

Зазначені спеціальні заходи згідно ч. 1 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII майже у беззмінній редакції складають перелік заходів поліцейського примусу, а у нормах ст. 44 «Застосування фізичної сили», ст. 45 «Застосування спеціальних засобів» та ст. 46 «Застосування вогнепальної зброї» фіксуються підстави застосування перелічених заходів примусу.

Національна поліція України не є монопольним державно-владним суб'єктом, який наділений правом реалізації спеціальних заходів адміністративного припинення. Так, згідно ст. 26 Закону України «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII – військовослужбовці Служби безпеки України мають право зберігати, носити, використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію», військовими статутами Збройних Сил України та іншими актами законодавства.

Відповідно до ч.2 ст. 18 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII, для забезпечення безпеки працівників Державного бюро розслідувань, їх захисту від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків, у складі Державного бюро розслідувань діє спеціальний підрозділ фізичного захисту, працівникам якого надається право зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу на підставах і в порядку,

передбачених Законом України «Про Національну поліцію».

А у п. 15 ч.1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII, працівникам даного правоохоронного органу надано право зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію».

Також, згідно ч. 2 ст. 8 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1150-IX, особи, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, крім працівників інформаційно-аналітичного підрозділу, під час здійснення заходів із запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, уповноважені у межах компетенції застосовувати поліцейські заходи, визначені... статтями 42-46 Закону України «Про Національну поліцію», на підставах і в порядку, передбачених законодавством.

Наведені диспозиції норм чотирьох законодавчих актів стосуються застосування спеціальних заходів адміністративного припинення певними правоохоронними органами та мають відсильний характер до відповідних норм Закону України «Про Національну поліцію».

Однак, не всі державні структури, які визначені у ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII, де-факто є правоохоронними та наділені повноваженнями щодо застосування вказаних вище заходів припинення.

Певним чином розв'язати питання стосовно визначення ознак повноцінної правоохоронної інституції допомагає постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 серпня 2023 року у справі № 633/195/17 у якій зазначено, що до правоохоронних органів слід відносити органи державної влади, визначені в законах України як правоохоронні чи такі, що здійснюють закріплену за ними на законодавчому рівні правоохоронну функцію.

При вирішенні питання про те, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу положень Конституції України,

КК України, КПК України, КУпАП, нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус того чи іншого органу державної влади, з яким особа перебуває у трудових чи службових відносинах; повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також заходів, передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення; законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника [2].

Однак, дане рішення залишає відкритим питання виокремлення у чинній системі вітчизняних правоохоронних органів, структур, які відповідно до свого функціонального призначення мають бути наділені повноваженнями застосування заходів адміністративного припинення спеціального призначення.

На мою думку, суттєво наблизитись до вирішення вказаної проблеми допомогла б підготовка та прийняття законодавчого акту про основи правоохоронної та поліцейської діяльності, у нормах якого були б чітко визначені ознаки правоохоронного органу та критерії набуття повноважень заходів поліцейського примусу.

Література

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К: Юридична думка, 2004. 584 с.
2. Велика Палата Верховного Суду роз'яснила, як визначити, чи є особа працівником правоохоронного органу. urliga.ligazakon.net/news/222273_velika-palata-verkhovnogo-sudu-rozyasnila-yak-viznachiti-chi--osoba-pratsvnikom-pravookhoronnogo-organu

Луц Д. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: [0000-0002-0691-5493](https://orcid.org/0000-0002-0691-5493)
dimaluts89@gmail.com

ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА REGARDING THE CONCEPT OF REFORMING THE SYSTEM OF STATE CONTROL IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION

The publication is about the concept of reforming the system of state control in the field of environmental protection. It should be assumed that proper compliance with the requirements of natural resource legislation is related to control measures, therefore, the relevant central authority should be empowered with control functions. It is stated that the key to proper success in ensuring ecological countermeasures should be the established interaction of the State Environmental Protection Inspectorate of Ukraine with local self-government bodies.

Ключові слова: контроль, навколишнє середовище, державний нагляд у сфері охорони навколишнього природного середовища, концепція.

Keywords: control, environment, state control in the field of environmental protection, concept.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. було схвалено Концепцію реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища (далі - Концепція), метою якої є створення ефективної державної системи запобігання екологічним правопорушенням і моніторингу стану навколишнього природного середовища, зниження тиску на бізнес-середовище, широке залучення громадськості до здійснення нагляду (контролю), утворення єдиного інтегрованого державного органу природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю) – Служби [1].

Як йдеться у ст. 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» метою управління в галузі охорони навколишнього природного середовища є реалізація законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища [2]. Цілком поділяємо позицію О. Г. Бондаря, який слушно підмічає, що «у галузі екології контроль та нагляд є

невід'ємними

елементами

організаційно-правового механізму реалізації конституційного обов'язку Української держави щодо забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на своїй території України». Виходячи із цього, на думку науковця, «на сьогодні при модернізації цієї вкрай важливої функції публічного управління, необхідність якої безумовно назріла, принципово важливим є використання виважених та науково обґрунтованих рішень і недопущення розбалансування у державі контрольно-наглядової діяльності, зокрема, й у царині природокористування та охорони навколишнього середовища» [3, с. 84].

Екологічний контроль - це діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, спрямована на забезпечення дотримання вимог законодавства про охорону довкілля всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами [4, с. 38].

На сьогоднішній день центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів є Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція) [5].

Концепція передбачає передачу усіх повноважень Держекоінспекції Службі, що мало відбутися ще у 2017 році. Але, це питання викликало чималі дискусії, адже, слідуючи із ст. 17 ЗУ «Про центральні органи виконавчої влади», центральний орган виконавчої влади утворюється як служба у разі якщо більшість виконуваних ним функцій складають функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам [6]. На нашу думку, слід виходити із того, що належне дотримання вимог природо ресурсного законодавства пов'язане із заходами контролю, отже відповідний орган центральної влади має бути наділений саме контролюючими функціями. Із цього слідує, що Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного екологічного нагляду (контролю) має бути саме інспекцією. В контексті наведеного зазначаємо, що 22 вересня поточного року на сайті Міністерства захисту довкілля та природних

ресурсів України оприлюднено повідомлення «Про оприлюднення проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» [7]. Серед запропонованих змін восьмий абзац Концепції пропонується викласти в такій редакції «передати усі повноваження та наявні ресурси Держекоінспекції до Державної природоохоронної інспекції України».

Окремо зазначаємо, що 15 липня 2021 року було прийнято за основу проект Закону «Про державний екологічний контроль», який спрямований на регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку із здійсненням державного екологічного контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства. Проект пропонує об'єднати контролюючі функції ключових діючих на сьогодні державних органів у сфері охорони довкілля та його компонентів в один орган державного екологічного контролю, що діє на центральному та регіональному рівнях.

Підсумовуючи можемо зазначити, що запорука належного успіху у забезпеченні екологічного контролю, на наше переконання, має полягати у налагодженні взаємодії Державної природоохоронної інспекції України (яку пропонується утворити) з органами місцевого самоврядування. З урахуванням наведеного, цілком логічним кроком може стати відображення такого пункту у запропонованих змінах до концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Література

1. Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 616-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

(дата звернення: 13.11.2023).

3. Бондар О. Г. До питання про розбудову інституційної складової контрольно-наглядової діяльності в екологічній сфері у контексті інтеграції України до ЄС. Актуальні проблеми конвергенції екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу : матеріали Всеукр. наук.-практ. круглого столу, 28 жовтня 2016 р., м. Дніпро / ред. кол. : В. І. Андрейцев [та ін.] ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т ; Євраз. асоц. правничих шкіл і правників. Дніпро : НГУ, 2016. С. 84–87.
4. Екологічне право в запитаннях та відповідях / за ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2017. 208 с.
5. Місія та функції Державної екологічної інспекції України. Державна екологічна інспекція України : веб-сайт. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/42> (дата звернення: 13.11.2023).
6. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (дата звернення: 13.11.2023).
7. Про оприлюднення проєкту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів : веб-сайт. URL: <https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-oprylyudnennya-proyektu-rozporyadzhennya-kabinetu-ministriv-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-kontseptsiyi-reformuvannya-systemy-derzhavnogo-naglyadu-kontrolyu-u-sferi-ohorony-navkolysh/> (дата звернення: 13.11.2023).

Мельковський О.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна
ORCID ID: 0000-0001-8916-5343
av-melkovskiy@ukr.net

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

SOME ISSUES OF PROFESSIONAL ADAPTATION OF THE EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Анотація (Abstract). Currently, the units of the National Police, like all other state institutions, are under martial law. The specified state and non-standard conditions of professional activity in which the employees of the National Police are located require them to develop additional, sometimes new qualities that are not necessary in peacetime. In general, the activities of law enforcement agencies are carried out most efficiently and effectively in peacetime.

In the conditions of martial law, police officers are sometimes forced to perform tasks that are not their immediate purpose, that is, to act outside the norm, in conditions of additional stressogenic factors.

In connection with this, in order to ensure the appropriate conditions for the activity of law enforcement structures, a significant number of changes have been made to the normative legal acts that regulate the functioning of the National Police during the period of martial law.

In addition, several other normative acts regarding the activities of the National Police have also been adopted and put into effect.

Thus, the conditions of modern professional activity of police officers have changed significantly. The process of professional adaptation of new police officers who have recently been hired has become especially complicated. At the same time, this area of activity of the National Police has its own legal and psychological peculiarities.

Ключові слова: підрозділи Національної поліції, умови воєнного стану, стресогенні фактори, співробітники поліції, забезпечення національної безпеки, професійна адаптація, службово-бойова діяльність.

Keywords: units of the National Police, martial law conditions, stressful factors, police officers, ensuring national security, professional adaptation, service and combat

activity.

У теперішній час підрозділи Національної поліції, як і всі інші державні інституції перебувають в умовах воєнного стану. Зазначений стан та нестандартні умови професійної діяльності в яких перебувають співробітники Національної поліції вимагають від них формування додаткових, іноді нових якостей, які в мирний час не є необхідними.

Слід зазначити, що діяльність правоохоронних органів здійснюється найбільш якісно та результативно у мирний час. В умовах воєнного стану працівники поліції вимушені іноді виконувати завдання які не є їх безпосереднім призначенням, тобто діяти нестандартно, в умовах додаткових стресогенних факторів.

У зв'язку з чим, для забезпечення відповідних умов діяльності правоохоронних структур законодавцем внесено значну кількість змін до нормативно-правових актів, які регулюють функціонування Національної поліції в період воєнного стану.

Зокрема, доповнено Закон України «Про Національну поліцію» статтю 90¹, згідно з якою під час дії воєнного стану громадський контроль за діяльністю поліції не здійснюється.

Зазнала змін стаття 20 Закону України «Про Національну поліцію», положення якої стосуються носіння спеціального жетону (до внесення змін це був нагрудний знак). Відповідно на час дії воєнного стану поліцейський, який виконує службові обов'язки в цивільному одязі, не зобов'язаний мати при собі спеціальний жетон. Також під час дії воєнного стану на території України не обов'язковим є розміщення ідентифікаційних номерів або спеціальних жетонів на індивідуальних засобах захисту поліцейських у разі виконання ними своїх обов'язків із використанням таких засобів.

До статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» додано найбільше змін, у зв'язку з чим значно розширилося коло повноважень поліцейських. Розділ 5 Закону України «Про Національну поліцію» також зазнав деяких змін, які стосуються періоду воєнного стану. Так, наприклад під час дії воєнного стану

поліцейський має право застосовувати заходи примусу, передбачені ст. 42, стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, які стосуються порядку застосування заходів примусу, порядку застосування спеціальних засобів та порядку застосування вогнепальної зброї (ч. 9 ст. 42).

Таким чином, умови сучасної професійної діяльності поліцейських суттєво змінилися. Особливо ускладнився процес професійної адаптації нових співробітників поліції які недавно прийняті на службу. Слід зазначити, що в цьому напрямку діяльності Національної поліції існують свої правові та психологічні особливості.

Як правило виділяють наступні етапи адаптації прийнятих на службу співробітників поліції.

1. Підготовчий етап - це етап професійної орієнтації та відбору кандидатів на службу в Національній поліції. Він продовжується до моменту прийняття молодого співробітника на службу.

2. Етап професійної адаптації. Він починається з моменту прийняття молодого співробітника на службу і закінчується з формування складових інтегративного показника адаптованості, що за термінами займає приблизно до одного року.

3. Етап професійного саморозвитку. Він триває до трьох-п'яти років (з моменту прийняття на службу).

Серед низки причин, що ускладнюють успішну соціально-професійну адаптацію молодих співробітників на рівні службового колективу, можна виділити такі:

- Проблеми взаємовідносин з керівництвом (недовіра, настороженість з боку керівників; неадекватний тиск з боку керівництва; постійна боротьба за відстоювання своєї точки зору; відмінності в розумінні явищ у колективі співробітників);

- Проблеми взаємовідносин з товаришами по службі (заздрість, нещирість, відсутність взаємовиручки; настороженість; тиск з боку деяких співробітників і необхідність відстоювати свою думку; складності спілкування.

На третьому, завершальному, етапі професійної адаптації необхідно створювати умови виявлення перспектив зростання молодого співробітника.

Професійна адаптація співробітників Національної поліції до екстремальних умов службово-бойової діяльності детермінується комплексом факторів на трьох основних рівнях:

- 1) специфіка службово-бойових завдань та професійних вимог;
- 2) стресогенний характер екстремальної ситуації;
- 3) соціально-психологічні особливості та адаптаційні ресурси співробітників.

У співробітників, які потрапляють до екстремальних умов службово-бойової діяльності, відбуваються наступні порушення у таких формах: зниження рівня працездатності та ефективності професійної діяльності; неадекватності поведінки та поведінкових девіацій; негативних постстресових проявів.

У зв'язку з зазначеними фактами велика роль щодо нормалізації як морально-психологічного так і загального функціонального стану молодих працівників відводиться керівникам підрозділів поліції та практичним психологам.

Шарая А.А., доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри конституційного та адміністративного права

Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7065-864X>

annasharaia@ukr.net

ТИМЧАСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ЯК ЗАХІД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ TEMPORARY WITHDRAWAL OF DRIVER'S LICENSE AS A MEASURE OF ADMINISTRATIVE COERCION

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the application of such a measure of administrative coercion as the temporary withdrawal of a driver's license. The specifics of regulatory and legal regulation and the legal grounds for the temporary withdrawal of

a driver's license have been clarified. A step-by-step algorithm for applying such a measure of administrative coercion as the temporary withdrawal of a driver's license has been formulated.

Ключові слова: адміністративний примус, захід адміністративного примусу, тимчасове вилучення посвідчення водія, посвідчення водія, адміністративне правопорушення.

Key words: administrative coercion, measure of administrative coercion, temporary withdrawal of driver's license, driver's license, administrative offense.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (КпАП України) містить положення, що стосуються заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, які застосовуються з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення. Серед інших заходів закріплено правила і положення щодо тимчасового вилучення посвідчення водія. КпАП України не містить поняття «адміністративний примус», «заходи адміністративного примусу», однак за своїми ознаками та характеристиками тимчасове вилучення посвідчення водія можна вважати одним із заходів адміністративного примусу.

Відповідно до ст. 265-1 КпАП України [1], тимчасове вилучення посвідчення водія як захід адміністративного примусу може застосовуватись, якщо є підстави вважати, що водієм вчинено порушення, за яке відповідно до КпАП України може бути накладено адміністративне стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортними засобами. У такому випадку, поліцейський тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання законної сили постановою у справі про адміністративне правопорушення, але не більше ніж на три місяці з моменту такого вилучення, і видає тимчасовий дозвіл на право керування транспортними засобами.

Враховуючи нормативні положення, важливо відрізнити такі примусові заходи як тимчасове вилучення посвідчення водія (захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення) та позбавлення права керування транспортними засобами (адміністративне стягнення).

Порядок тимчасового вилучення посвідчення водія визначається Кабінетом Міністрів України, зокрема Постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 р. № 1086 «Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення» [2].

У разі вчинення правопорушення, за яке передбачено накладення адміністративного стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом, складається протокол про адміністративне правопорушення у двох примірниках і тимчасово вилучається посвідчення водія, про що робиться запис у протоколі. До винесення судом постанови у справі про адміністративне правопорушення та набрання нею законної сили поліцейський видає водієві тимчасовий дозвіл на право керування транспортним засобом строком не більше ніж на три місяці з дати вилучення посвідчення. Форма зазначеного тимчасового дозволу затверджується МВС.

У разі вчинення правопорушення, передбаченого ст. 130 КпАП України, особа має право після закінчення тримісячного строку тимчасового вилучення посвідчення водія, якщо судом не прийнято рішення про позбавлення водія права керування транспортним засобом або якщо справу про адміністративне правопорушення не розглянуто в установлений законом строк, звернутися до підрозділу поліції за місцем розгляду справи щодо продовження строку тимчасового дозволу на право керування транспортними засобами на новий тримісячний строк.

Після закінчення тримісячного строку тимчасового вилучення посвідчення водія, у випадках, якщо судом не прийнято рішення щодо позбавлення водія права керування транспортним засобом або якщо справа про адміністративне правопорушення не розглянута у встановлений законом строк, особа має право звернутися за отриманням вилученого документа, а в разі вчинення правопорушення, передбаченого ст. 130 КпАП України, - за продовженням строку

тимчасового дозволу на право керування транспортними засобами на новий тримісячний строк. Після закінчення річного строку тимчасового вилучення посвідчення водія, у випадках, якщо судом не прийнято рішення щодо позбавлення водія права керування транспортним засобом або якщо справа про адміністративне правопорушення не розглянута в установлений законом строк, особа має право звернутися за отриманням вилученого документа. Такі звернення особи є обов'язковими для виконання незалежно від стадії вирішення справи про адміністративне правопорушення. За подання такого звернення та повернення особі тимчасово вилученого посвідчення водія не може стягуватися плата.

Окремо визначені підстави повернення тимчасово вилученого посвідчення водієві:

- за заявою водія у разі, коли суд не прийняв у тримісячний строк рішення про позбавлення водія права керування транспортним засобом або не розглянув у встановлений законом строк справу про адміністративне правопорушення, крім справ про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 130 КпАП України;

- за заявою водія у разі, коли суд не прийняв протягом року рішення про позбавлення водія права керування транспортним засобом або не розглянув у встановлений законом строк справу про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 130 КпАП України;

- після виконання водієм постанови суду про накладення адміністративного стягнення або подання до територіального органу Національної поліції копії постанови суду про закриття справи (крім випадків, коли справу про адміністративне правопорушення за тим самим фактом закрито у зв'язку з передачею матеріалів прокурору або органу досудового розслідування);

- у разі винесення судом постанови про позбавлення водія права керування транспортним засобом (крім осіб, які отримали посвідчення водія вперше) після закінчення визначеного строку позбавлення права керування транспортним засобом, проходження в установленому порядку позачергового медичного огляду щодо придатності до керування транспортним засобом та успішного складення в територіальному органі з надання сервісних послуг МВС теоретичного і

практичного іспиту для отримання права на керування транспортним засобом відповідної категорії.

Отже, алгоритм застосування такого заходу адміністративного примусу як тимчасове вилучення посвідчення водія наступний: 1) вчинення правопорушення, за яке передбачено накладення адміністративного стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом; 2) складання протоколу про адміністративне правопорушення у двох примірниках; 3) безпосереднє тимчасове вилучення посвідчення водія, про що робиться запис у протоколі; 4) видача водієві тимчасового дозволу на право керування (до винесення судом постанови у справі про адміністративне правопорушення та набрання нею законної сили); 5) повернення тимчасово вилученого посвідчення водія (у встановлені строки, за визначеним порядком, за наявності підстав).

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1086. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2008-%D0%BF#Text>.

Щипанова О.О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

ORCID ID: 0000-0002-1618-8365

olga.znu.108@gmail.com

**ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ГРОМАДЯНАМ
УКРАЇНИ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
COMPENSATION OF THE DAMAGE CAUSED TO THE CITIZENS
OF UKRAINE BY THE ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN
FEDERATION**

Abstract. As a result of the armed aggression of the Russian Federation, Ukraine faced the problem of the need to compensate for the damage caused to the citizens of Ukraine by destroying or damaging their property. The solution to this problem is possible by applying for protection to national courts in the framework of civil or commercial proceedings or by filing a civil claim in criminal proceedings. Each of these ways of protecting rights has advantages and disadvantages. However, at this time, none of them is provided with a mechanism for the proper execution of court decisions and is not capable of guaranteeing the actual receipt of fair compensation by the injured persons.

Ключові слова: відшкодування шкоди, майнова шкода, збитки, нерухоме майно, реєстр прав на нерухоме майно, війна в Україні.

Keywords: compensation for damage, property damage, losses, real estate, register of rights to real estate, war in Ukraine.

Тема відшкодування шкоди, завданої громадянам України збройною агресією російської федерації належить до найактуальніших тем сьогодення. Пошук ефективних юридичних механізмів захисту майнових прав потерпілих від воєнних дій фізичних та юридичних осіб відбувається на тлі надання відсічі збройній агресії країни-загарбника, паралельно із боротьбою нашої держави за повернення своїх тимчасово окупованих країною-терористом територій. Зрозуміло, що в умовах, коли міжнародне право грубо порушується і його усталені правові механізми захисту не можуть бути використані, перед парламентом та урядом України постають нагальні виклики прийняття нормативно-правових актів, які б містили зрозумілі шляхи та ефективні механізми, спрямовані на реальне відшкодування шкоди, завданої знищенням чи пошкодженням майна його власникам внаслідок збройної агресії РФ. І слід зазначити, що певні напрацювання у цьому напрямку вже існують.

Одним із можливих способів захисту майнових прав потерпілих осіб (як фізичних, так і юридичних), є звернення за захистом до національних судів з вимогою про відшкодування майнової шкоди в рамках цивільного або господарського судочинства. Зважаючи на традиційність цього механізму захисту прав, станом на липень 2023 р. фізичними особами подано понад 250 таких позовів

[1].

Загальні засади відшкодування майнової шкоди передбачені статтями 22, 1166 ЦК України та ст. 225 ГК України, де зазначається, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування, а шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала [2]. Хоча певна кількість проблем, пов'язаних з судовим захистом майнових прав потерпілих осіб на цей час вже вирішена шляхом надання відповідних правових позицій Верховного Суду, зокрема на підставі постанов Касаційного цивільного суду ВС від 21.11.2018 р. у справі № 2-о/381/134/16 (№ 381/2635/16-ц), від 14.04.2022 р. у справі № 308/9708/19 та від 18.05.2022 р. у справі № 428/11673/19 ігнорується судовий імунітет країни-агресора [3], факт збройної агресії РФ проти України не підлягає доказуванню відповідно до постанови Великої Палати Верховного Суду від 19.02.2020 р. у справі № 210/4458/15-ц, діє презумпція вини відповідача на підставі постанови від 21.04.2021 у справі № 648/2035/17-ц, а для полегшення майнового становища під час розгляду справи в усіх судових інстанціях позивачі звільняються від сплати судового збору відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» [4], проте у судовій практиці деякі питання все ще залишаються неузгодженими.

Так, відсутня усталена правова позиція щодо визначення належного відповідача по справі. Зазвичай відповідачем у позовних заявах фігурує російська федерація в особі міністерства юстиції, міністерства оборони, уряду, президента або взагалі без зазначення конкретного державного органу. Відсутність чітко визначеної спільної судової позиції з цього приводу створює передумови для існування різної правозастосовної практики та можливості відмови у відкритті провадження і повернення позовів через формальні обставини. Відсутність одностайності судів прослідковується також і щодо питання визначення належного способу направлення позовної заяви та повідомлення відповідача. Оскільки на цей час Україна навіть за посередництва третіх сторін не має жодних контактів з країною-агресором, дипломатичні відносини з нею розірвано, поштове сполучення не здійснюється, то усе це унеможлиблює повідомлення компетентних органів РФ шляхом надсилання

судової кореспонденції. Переважною більшістю судів зазначене питання вирішується шляхом опублікування відповідного повідомлення на офіційному сайті «Судова влада України», хоча така позиція також не може вважатися одностайною (справа №927/262/23, де суд зобов'язував позивача здійснити переклад ухвали суду про відкриття провадження російською мовою та направити її до посольства рф певної країни та на електронну адресу міністерства юстиції рф) [5]. Крім того, напевно чи представники уповноважених органів країни-агресора здійснюють моніторинг такого роду інформації чи цікавляться змістом винесених Україною судових рішень, що у подальшому, у разі необхідності звернення потерпілих осіб до міжнародних судових установ, слугуватиме доказом неналежного повідомлення відповідача про судові провадження. Але найбільш проблемним питанням у межах цивільного або господарського судочинства залишається все ж питання виконання судових рішень та отримання потерпілими особами реального відшкодування майнової шкоди (прямих збитків та упущеної вигоди) за знищене чи пошкоджене майно за рахунок активів країни-терориста.

Справедливим буде зазначити, що проблема відсутності механізму примусового виконання судових рішень про відшкодування шкоди є актуальною і при використанні потерпілими іншого можливого способу захисту своїх майнових прав – відшкодування майнової шкоди в порядку кримінального судочинства. На підставі ч. 1 ст. 1177 ЦК України та ч. 2 ст. 127, ч. 1 ст. 128 та ч. 1 ст. 129 КПК України особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до обвинуваченого або особи, яка несе цивільну відповідальність за його дії, а суд, ухвалюючи обвинувальний вирок, задовольняє цивільний позов повністю або частково чи відмовляє в ньому [6]. Складність використання такого способу захисту пов'язана також із тим, що можливість відшкодування шкоди за такою процедурою залежить від факту розслідування злочину та постановлення обвинувального вироку щодо конкретної особи, яка має бути попередньо встановлена, а її вина відповідно повністю доведена, хоча деякі науковці вбачають можливим притягнення в ролі цивільного відповідача державу рф в особі її уряду [7]. Оскільки кількість

кримінальних правопорушень, вчинених військовослужбовцями рф в умовах війни в Україні, є величезною, а у кримінальному провадженні обов'язок доведення вини покладається на державні слідчі органи, існує висока вірогідність того, що не усі злочини будуть виявлені, винні покарані, а потерпілі відповідно матимуть змогу отримати відшкодування завданої їм шкоди.

Отже, навіть враховуючи те, що процедура розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії в рамках кримінального провадження і в порядку цивільного та господарського судочинства опрацьована, починаючи від 2014 року наявна стала судова практика з зазначених категорій справ, по цей час не вирішеним залишається питання опрацювання механізму виконання винесених судових рішень, що, звісно, в очах суспільства не додає привабливості такому способу захисту порушених прав.

Зважаючи на те, що велика кількість громадян України через бойові дії фактично залишились без єдиного житла внаслідок його знищення чи пошкодження, а чекати найближчим часом на появу ефективного міждержавного механізму регулювання питань, пов'язаних арештом активів рф і спрямуванням їх на виконання судових рішень про відшкодування шкоди, заподіяної війною фізичним та юридичним особам не доводиться, то державою був опрацьований механізм компенсації заподіяних збитків шляхом прийняття Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23.02.2023 р. № 2923-IX [8] та нормативних актів, спрямованих на виконання цього Закону. Вказаний Закон визначає порядок звернення із заявою про отримання компенсації за знищене майно, черговість розгляду заяв, види компенсації, механізм оцінки втрат, порядок ухвалення рішення про надання коштів тощо. Необхідно зазначити, що виплата передбаченої законом компенсації є видом державної соціальної допомоги, яка надається потерпілим особам у розмірі, визначеному державою. Її жодним чином

не можна ототожнювати з механізмом відшкодування завданої майнової шкоди, що на підставі рішення суду стягується з винної у її заподіянні особи у повному обсязі, враховуючи реальні збитки та можливу упущену вигоду. При цьому, зазначений компенсаційний механізм поширюється виключно на фізичних осіб-громадян України, стосується надання відшкодування лише за знищене чи пошкоджене нерухоме майно, а саме житло, не здатен у повному обсязі покрити усі завдані потерпілій особі збитки та не може бути застосований для відновлення майнових прав юридичних осіб, хоча безумовно є проявом відповідальності держави перед своїми громадянами.

Література

1. Доступ до інформації для громадян України на час воєнного стану. Механізм відшкодування збитків, завданих воєнними діями : Матеріали тренінгу, організованого USAID/ENGAGE, Юридичною компанією Everlegal 29.08.2023 р. URL: <https://www.youtube.com/live/zdS0hRwIBAI?si=yA8BGwV-96RqmKE>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15#Text>
3. Притягнення рф до відповідальності за шкоду, завдану внаслідок війни, має забезпечити повне відшкодування заподіяних збитків і запобігти вчиненню актів агресії в майбутньому. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1490306/>.
4. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
5. Боярчук М. І знову про відшкодування шкоди, завданої агресією рф: на що потрібно звернути увагу позивачам і законодавцю. *Юридична газета online*. 31 серпня 2023 р. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/i-znovu-pro-vidshkoduvannya-shkodi-zavdanoyi-agresieyu-rf-na-shcho-potribno-zvernuti-uvagu-pozivacha.htm>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Валеднюк О., Шаповалова О. Відшкодування шкоди, заподіяної збройною

агресією російської федерації: окремі процесуальні аспекти. URL: <https://pravo.ua/vidshkoduvannia-shkody-zavdanoi-zbroinoiu-ahresiieiu-rosiiskii-federatsii-okremi-protseualni-aspekty/>

8. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 23.02.2023 р. № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Васильєва К.Є., студентка 2 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081

Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Євтушенко Д.С., доктор філософії зі спеціальності Право (PhD), старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права

Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Увага до особливостей здійснення превентивної діяльності правоохоронних органів у період дії правового режиму воєнного стану не тільки не зменшується, а набуває неабиякого значення з огляду на збільшення ризиків вчинення протиправних діянь, пов'язаних із особливими умовами існування держави та, як наслідок, поява нових викликів перед останньою та потреб ефективного та оперативного їх вирішення. Беручи до уваги окремі аспекти здійснення як загальної превентивної діяльності, так і індивідуальної превентивної діяльності,

правоохоронними органами, варто зробити акцент на обов'язковості врахування тих чи інших характерних особливостей особи або ж категорій осіб, щодо яких така діяльність реалізовується. Однією із категорій осіб, яка потребує особливого підходу щодо вибору форм та методів здійснення превентивної діяльності правоохоронними органами, є діти. Саме така категорія осіб є однією із складних щодо реалізації визначеної діяльності, з огляду на те, наскільки широкою є варіація поведінки такої категорії, достатньо великий перелік умов та факторів, що можуть впливати на її поведінку, на свідомість, правову культуру тощо, як в позитивному, так і в негативному аспектах, а також враховуючи наскільки всеохоплюючим є вплив окремих осіб, в межах взаємодії з якими та авторитет яких може впливати на формування свідомості категорії осіб, щодо яких здійснюється превентивна діяльність правоохоронними органами. При цьому вимоги, що висуваються перед працівниками поліції, є підвищеними, з огляду на те, що є ризик виникнення складнощів під час взаємодії з визначеною категорією осіб. Так, виникає потреба розглянути особливості реалізації повноважень працівниками підрозділів ювенальної превенції, які є профільними в системі превентивної діяльності Національної поліції щодо роботи з дітьми як окремою специфічною категорією осіб.

Наказом МВС від 19.12.2017 р. № 1044 затверджено «Інструкцію з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України», відповідно до якої визначено основні завдання підрозділів ювенальної превенції: а) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; б) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; в) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; г) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; г)

вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; е) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти; є) взаємодія з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей; ж) здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання» [1]. Так, під час реалізації завдань, визначених зазначеною Інструкцією, працівники підрозділів ювенальної превенції здійснюють повноваження (п. 2 Розділу II Основні завдання і повноваження підрозділів ЮП [1]), які умовно можна поділити на групи відповідно до критерію суб'єктів, які є безпосередніми учасниками заходу превентивної діяльності. До першої групи можна віднести діяльність підрозділів ювенальної превенції, безпосередньо пов'язану із впливом на дитину, а саме: «притягнення до адміністративної відповідальності дітей віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення», «затримування і тримання не більше 8 годин у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без нагляду...»; «участь у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого...»; «залучення дітей до участі в просвітницько-профілактичних чи корекційних програмах»; «відвідування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, за місцем їх проживання разом із службою у справах дітей для з'ясування умов проживання», «вжиття заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень» тощо; до другої групи можна віднести повноваження, що пов'язані із заходами, що за своїми особливостями здійснюються відносно дітей, батьків, осіб, що їх замінюють, законних представників тощо: «вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь»; «проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дітьми та їх батьками, законними представниками, членами сім'ї...»; «виклик дітей та їх батьків, інших законних представників під час провадження у справі про адміністративне правопорушення, учинене дитиною»; до третьої категорії можна віднести заходи щодо взаємодії підрозділів ювенальної превенції під час здійснення превентивної

діяльності із іншими органами державної влади тощо: «сприяння у межах компетенції веденню обліку дітей шкільного віку...»; «інформування відповідних місцевих органів державної влади щодо батьків, інших законних представників, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей, жорстоко з ними поведуться чи вчиняють стосовно дітей домашнє насильство»; «ініціювання перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування питання про направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги»; до четвертої групи можна віднести повноваження, що включають заходи, що пов'язані із контролем щодо підприємств, установ, організацій з метою ліквідації умов, які створюють останні, що можуть в результаті мати негативний вплив на дітей: «контроль за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства щодо заборони продажу неповнолітнім особам алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також щодо дотримання обмежень перебування дітей у нічний час у закладах, в яких провадиться діяльність у сфері розваг, та закладах громадського харчування»; «унесення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності обов'язкових для розгляду подань про необхідність усунення причин та умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень»; та до п'ятої групи можна віднести повноваження, в межах яких здійснюються заходи загального превентивного характеру: «планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей»; «участь у профілактичних заходах щодо запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей»; «виявлення фактів вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них».

Таким чином, здійснюючи відповідну систематизацію повноважень підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, з огляду на особливості тих чи інших заходів, що обираються для реалізації відповідних повноважень, можна вести мову про всебічне охоплення умов та факторів, що впливають або можуть вплинути на поведінку дитини, в т.ч. протиправну. З метою

запобігання вчиненню правопорушень вперше або щодо дітей, які взяті профілактичний облік, здійснюється комплекс заходів превентивної діяльності, які реалізуються на підставі дотримання чинного законодавства, в т.ч. й зафіксованих принципах здійснення такої діяльності.

Література

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС від 19.12.2017 р. № 1044.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

Васильченко А.П., студентка 4 курсу освітнього рівня бакалавр спеціальності
081 Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Єна І.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення безпеки засуджених осіб, які перебувають в установах виконання покарань України, відноситься до одних із пріоритетних напрямів державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. З початком введення на території України воєнного стану питання дослідження безпеки засуджених є надзвичайно актуальною проблемою не тільки для науки кримінально-виконавчого права, а й для практики його застосування.

Специфіка воєнного стану зумовила вжиття додаткових контрольних заходів державними та недержавними органами з метою гарантування безпеки щодо осіб, які перебувають в установах виконання покарань. Саме існування безпечного середовища в установах виконання покарань та ефективна взаємодія Державної кримінально-виконавчої служби України з іншими органами влади мають на меті мінімізувати небезпеку, з якою зіштовхнулись як засуджені особи, так й персонал

установ.

Гальцова О.В. та Пузирьов М.С. у своїх дослідженнях зазначають, що безпека в пенітенціарній системі це насамперед стан захищеності: гарантування та здійснення державою заходів щодо максимального збереження життя та здоров'я від будь-яких джерел небезпеки під час відбування покарань засуджених та персоналу установ виконання покарань у процесі виконання кримінальних покарань[1]. Також дане питання досліджували такі вітчизняні вчені, як Бауліна Ю.В., Степанюк А.Х., Мичка М.І., Богатирьов І.В., Яковець С.І., Головкіна Б.М. та ін.

Метою статті є визначення підстав виникнення та аналіз основних проблем у сфері правового регулювання безпеки засудженого в установах виконання покарань, за умови воєнного стану.

На основі дослідження питання щодо забезпечення безпеки в установах виконання покарань, в умовах повномасштабної війни на території України, було виявлено низку проблем, з якими кримінально-виконавча система зіткнулась на практиці.

Правовою основою забезпечення безпеки засуджених в установах виконання покарань, в першу чергу є положення статті 3 Конституції України: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю[2]. Також це питання регулюється Кримінально-виконавчим кодексом України, Законом України «Про попереднє ув'язнення», Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» тощо. При цьому в умовах воєнного часу, враховуючи усі виклики і небезпечні ситуації, держава не звільняється від обов'язку щодо збереження життя та здоров'я засуджених і персоналу установ виконання покарань, захисту їх прав і свобод.

По-перше, основні проблеми забезпечення безпеки засуджених виникають й існують на тимчасово окупованих територіях та тих територіях, які знаходяться в зоні бойових дій. Серед основних негативних чинників, які породжують виникнення даних проблем є:

- переміщення ув'язнених в невідомі місця та напрямки;

- катування, насильство та залякування;
- використання установ виконання покарань для розміщення особового складу військових, техніки противника;
- зміни вироків та інших процесуальних правових підстав перебування ув'язнених в установах[3].

Саме ці факти слугують появі систематичного порушення прав і свобод засуджених в установах виконання покарань, яке унеможлиблює забезпечення особистої безпеки цих осіб державними органами України.

По-друге, до проблем щодо забезпечення безпеки засуджених, варто віднести відсутність належним чином обладнаних укриттів на територіях установ виконання покарань. Так, за даними Одеського СІЗО засуджені живуть без укриття чи бомбосховища, адже на території ізолятора відсутні захисні споруди. Фактично більше тисячі людей, які утримуються під вартою, лишаються без укриттів[4].

При цьому, варто зазначити, що облаштування сховищ в установах виконання покарань є непростим завданням з технічної точки зору, адже відповідно до статті 92 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачено роздільне тримання засуджених залежно від різних ознак (статі, віку, професійної діяльності, тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, наявності інфекційних захворювань тощо). Таким чином, тримання усіх засуджених в одному приміщенні є неможливим, навіть в умовах воєнного стану[5].

Крім того, цей фактор ставить під загрозу не тільки особисту безпеку засуджених, але й персоналу установ виконання покарань.

Ще однією проблемою є недостатнє фінансування установ виконання покарань. Бюджет України у зв'язку з введенням воєнного стану має значний дефіцит і найперше спрямовує кошти на забезпечення потреб армії, тому будівництва чи реконструкції установ виконання покарань найближчим часом чекати не варто.

Таким чином, аналізуючи безпекову ситуацію в установах виконання покарань України, яка склалася за час воєнних дій, можна сказати, що вона лише ускладнилась та потребує вжиття низки необхідних заходів задля забезпечення існування

безпечного середовища для засуджених осіб.

Література

1. Гальцова О.В. Безпека засуджених та персоналу установ виконання покарань під час пандемії. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. с. 369-374.
2. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 року. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 06.11.2023)
3. Михайло Романов. Установи виконання покарань під час війни. URL: <https://khpg.org/1608811011> (дата звернення: 06.11.2023)
4. Одеський СІЗО не має бомбосховищ: чи можливо створити безпечні умови для засуджених. URL: [https://susplne.media/276869- odeskij-sizo-ne-mae-bomboshovis-ci-mozливо-stvoriti-bezpecni-umovi-dla-zasudzenih/](https://susplne.media/276869-odeskij-sizo-ne-mae-bomboshovis-ci-mozливо-stvoriti-bezpecni-umovi-dla-zasudzenih/) (дата звернення: 07.11.2023)
5. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон від 11.07.2003 року. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення 07.11.2023)

Говоруха К.О., студентка 2 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081
Право Запорізького національного університету
Науковий керівник: Пелех І.В., кандидат юридичних наук, доцент Запорізького
національного університету

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

За даними офісу Генерального прокурора, станом на 7 листопада 2023 року через збройну агресію рф загинуло 510 дітей. Поранено 1143 дитини, потерпілі отримали ушкодження різного ступеня тяжкості. Зникло 2127 дітей, а жертвами сексуального насильства стали 13 осіб. Найбільше постраждалих у Донецькій, Харківській, Київській, Херсонській, Запорізькій, Миколаївській, Дніпропетровській областях [1]. Такі дані не є остаточними, насправді загиблих та постраждалих може бути набагато більше. Дослідження питання захисту прав дитини в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим, динаміка війни змінилася, цивільне населення, в тому числі і діти, все частіше стають мішенню збройних

нападів.

В умовах воєнного стану захист прав дітей повинен бути пріоритетною задачею. Діти отримують травми, стають жертвами катувань, сексуального насильства, втрачають домівки, примусово переміщуються, викрадаються, втрачають родичів - все це негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я ще неформованої особистості. Від початку повномасштабного вторгнення в Україну, російською федерацією було примусово переміщено 19 546 дітей, а врятувати вдалося 386 [1]. Основою правового захисту дітей в умовах воєнного стану є міжнародно-правові акти, а саме: Конвенція ООН про права дитини від 20.11. 1989 р., Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 р., Женевські конвенції про захист жертв війни від 1949 р., Додаткові протоколи до Женевських конвенцій та інше. Система міжнародно-правових актів постійно розвивається, з'являються нові рекомендації, доповнення щодо того, як захистити права дитини в умовах збройних конфліктів. Проблемою є те, що норми цих актів все одно порушуються. У сучасних умовах жодна міжнародна організація не має потужного механізму впливу на порушника міжнародно-правових норм.

На території України російською федерацією здійснюється безліч воєнних злочинів: обстріли цивільної та критичної інфраструктури, використання касетних боєприпасів, насильство, викрадення, вбивства цивільних, ядерний тероризм, примушування громадян до участі у військових діях проти власної держави та інше. Вже декілька років формується практика виявлення та розслідування міжнародних злочинів на території України. Потрібно розуміти, що лише належна кваліфікація діянь, як воєнних злочинів дозволяє притягнути винних до відповідальності за статтею 438 Кримінального кодексу України. Це є важливим, в контексті того, що не передбачається строків давності за такий вид злочину. Відповідно до статті 438 Кримінального кодексу України «порушенням законів та звичаїв війни є жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення

війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій» [2]. Диспозиція статті – бланкетна. З одного боку є можливість належної кваліфікації всіх видів воєнних злочинів, з іншого боку правозастосовники повинні бути спеціалістами з гуманітарного права, щоб розуміти, які саме дії будуть порушенням законів та звичаїв війни. Найчастіше зміст проблемних питань кваліфікації воєнних злочинів полягає у нерозумінні або неправильному трактуванні норм міжнародного гуманітарного права. Необхідним є також передбачити у статті 438 ККУ таку кваліфікуючу ознаку, як ті самі діяння вчинені щодо особи, яка не досягла 18-річного віку. Це пов'язано із особливим статусом дитини, її вразливістю до злочинних діянь.

Досить складним є питання влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування. В період дії воєнного стану не дозволяється усиновлення дитини громадянами України, які проживають на тимчасово окупованих територіях, громадянами України, які тимчасово або постійно проживають за межами України та іноземцями [3]. На початку повномасштабного вторгнення в Україну, можна було побачити такі заголовки в соціальних мережах: «термінове усиновлення», «усиновлення за три години», «можливе швидке усиновлення». Насправді - це дійсне порушення прав дитини, що нерідко пов'язано із шахрайськими діями або торгівлею дітьми. У березні 2022 року були внесені зміни до постанови «Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» і встановлено, що під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану діти, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі діти, розлучені із сім'єю, тимчасово влаштовуються відповідно до функціонуючих прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу на умовах тимчасового влаштування в межах передбаченої граничної чисельності дітей, які можуть бути влаштовані до таких форм виховання [4].

Проблемним залишається питання соціального захисту дітей, що постраждали внаслідок воєнних дій. Закон України «Про соціальний захист дітей війни» передбачає соціальну підтримку лише дітей, яким на час закінчення (2 вересня 1945

року) Другої світової війни було менше 18 років [5]. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» визначає механізм надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, але відповідний статус не передбачає жодних соціальних гарантій [6]. Був зареєстрований Проект Закону № 9042, який визначав, що дитиною війни є дитина, яка проживала в районах проведення воєнних (бойових) дій у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації. У відповідному законопроекті передбачалася щорічна грошова допомога, компенсаційні витрати на психологічну допомогу, але він був заслухан і знятий з розгляду.

Перед державою стоїть важливе завдання – захистити права дитини в умовах воєнного стану. Задля цього необхідним є здійснити комплекс заходів: забезпечити належну підготовку спеціалістів у галузі міжнародного гуманітарного права; вдосконалити внутрішнє законодавство, зокрема передбачити соціальні гарантії для дітей, що постраждали внаслідок збройної агресії рф; здійснювати постійний моніторинг порушення прав дитини та створити ефективний механізм реагування на такі порушення; проводити інформаційні кампанії з метою висвітлення прав дитини а умовах воєнного стану; співпрацювати з міжнародними організаціями, громадськими ініціативами задля ефективного реагування на порушення прав дитини.

Література

1. Офіційний сайт платформи «Діти Війни». Статистика. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення 08.11.2023).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 05.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.11.2017).
3. Про внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 р. № 907. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення:

08.11.2017).

4. Щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2022 р. № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.11.2017).

5. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18.11. 2004 р. № 2195-IV. Дата оновлення: 20.01.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2195-15#Text> (дата звернення: 08.11.2017).

6. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 р. № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.11.2017).

Гутник Є.С., студентка 2 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081

Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Удовика Лариса Григорівна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри історії і теорії держави та права

РЕФОРМИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Однією з ключових вимог євроінтеграції є подолання рівня корупції, оскільки це явище негативно впливає на формування та реалізацію державної політики у всіх сферах. За міжнародними дослідженнями Україна займає незадовільне становище у рейтингах та потребує проведення дієвих антикорупційних реформ. Так, за «Індексом верховенства права» у 2023 р. наша держава посіла 89 місце із 142, а згідно з «Індексом сприйняття корупції» за 2022 р. - 116 місце з 180.

Питання формування антикорупційного законодавства привертає увагу багатьох вчених, зокрема Ю.П. Лісовської, В.І. Литвиненко, О.Ю. Синявської. Метою даної роботи є дослідження основних законодавчих реформ у сфері боротьби з корупцією, здійснених з метою вступу до Європейського Союзу.

Європейська Комісія проаналізувала законодавчі та інституційні зміни у сфері боротьби з корупцією: загалом, було виконано частину рекомендацій. Після Революції Гідності відбулися два етапи судової та антикорупційної реформ (у 2014-2016 рр. та у 2020-21 рр.) для приведення судової системи у відповідність із принципами верховенства права, незалежності та підзвітності. Було створено систему спеціалізованих інституцій, а саме НАБУ, САП, НАЗК, АРМА та ВАКС. Ці органи діють незалежно та мають необхідні ресурси, однак їх координація та ефективність може бути покращена. Також криміналізовано всі форми корупції, включно незаконне збагачення, законодавчо врегульовано конфлікт інтересів, захист викривачів, забезпечено прозоре фінансування державних партій [1].

У 2023 р. Верховна Рада ухвалила Закон №9534 про відновлення електронного декларування майна та відкриття цілодобового доступу до декларацій державних службовців під час воєнного стану. Окрім того, введено в дію кодекси етики у ключових галузях державного управління та судової системи, а їх виконання забезпечено притягненням порушників до дисциплінарної відповідальності. Однією з ключових рекомендацій GRECO було прийняття саме Кодексу етики народних депутатів для врегулювання правил поведінки депутатів під час безпосереднього виконання повноважень і в повсякденному житті, встановлення відповідальності за їх порушення. На жаль, відповідний законопроект подано на розгляд парламенту 30 грудня 2023 р., однак досі не розглянуто [2]. Отже, Україна досягла певних успіхів у превентивному аспекті боротьби з корупцією, але репресивний бік має бути значно посилений. Проблемами є відсутність неупередженості розслідувань, політичне втручання в діяльність правоохоронних органів і як результат – обмежена кількість високопосадовців, притягнутих до відповідальності за корупцію [1].

У листопаді 2021 року був підписаний «антиолігархічний закон», метою якого є обмеження надмірного впливу олігархів. Однак Венеційська комісія рекомендувала відкласти його імплементацію, оскільки було використано персоналізований підхід, який важно узгоджується з принципами політичного плюралізму, верховенства права та дотриманням прав людини. Зокрема, потрібно проводити комплексну антикорупційну політику відповідно до рекомендацій GRECO та реалізувати заходи,

передбачені прийнятою у 2023 р. Державною антикорупційною програмою, підвищити незалежність та прозорість діяльності ключових державних органів [3].

Наразі Україна зосереджує зусилля у двох напрямках: 1) посилення інституційної спроможності антикорупційних органів та протидія корупції на вищому рівні; 2) проведення галузевих заходів щодо мінімізації можливостей для корупції. Потрібні значні зусилля для зниження корупційних ризиків у сфері безпеки і оборони, запобігання розкраданню військового майна та коштів, які призначені для здійснення оборонних закупівель. Особлива увага приділяється також цифровізації, яка усуває передумови для так званої «побутової» корупції та підвищує прозорість діяльності державних органів [4]. Звісно, важливим є формування правової культури населення, спрямованої на засудження корупції та заохочення її викривання. Відповідні курси вже включені НАЗК у професійне навчання державних службовців та є доступними в порядку самоосвіти. Усвідомлення небезпечності та негативних наслідків корупції потрібно формувати у дітей шкільного віку, молоді та дорослого населення, чия діяльність не пов'язана з виконанням функцій публічної влади – з цією метою рекомендовано періодично проводити систематичні заняття та тренінги.

Для вступу до Європейського Союзу Україна повинна виконати сім вимог. На думку Європейської Комісії, вже зроблено два кроки: 1) Вища Рада Правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів України є повноважними та продовжують діяльність; 2) було прийнято ключе медіа-законодавство відповідно до Директиви ЄС. Також була проведена реформа відбору суддів Конституційного Суду із залученням Дорадчої групи експертів, призначено нових керівників САП та НАБУ. Нагальними питаннями залишається реалізація Державної антикорупційної програми, боротьба із відмиванням грошей та приведення законодавства до стандартів FATF [5].

Отже, Україна досягла деяких успіхів на шляху до Європейського Союзу, незважаючи на складну ситуацію через військову агресію Російської Федерації. Покращенню результатів буде сприяти систематичність внесення змін до законодавства, приведення його у відповідність з європейськими стандартами. Необхідно підтримувати незалежність антикорупційних органів, у тому числі

шляхом кадрових змін, реальної підзвітності та перегляду фінансування із державного бюджету. Важливо вдосконалити процес притягнення корупціонерів до відповідальності та забезпечити її невідворотність, розвинути інститут викривачів та сформувати антикорупційну правову культуру населення.

Література

1. European Comission. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. 2022. <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf>
2. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/vazhlyvyj-krok-do-podolannya-politychnoyi-koruptsiyi-u-parlamenti-zareyestruvaly-proekt-etychnogo-kodeksu-narodnyh-deputativ/>
3. "Венеційка": "антиолігархічний закон" не повинен застосовуватися у вигляді, в якому він є зараз. Європейська Правда. 2023. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/13/7163580/#:~:text=Венеційська%20Комісія%20заявила%2C%20що%20так,посиланням%20на%20пресслужбу%20Ради%20Європи>
4. Опитувальник ЄС та відповіді на нього для набуття Україною статусу кандидата в ЄС. 2022. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/istorii-uspikhu/opytuvalnyk-yes-ta-vidpovidi-na-nogo-dlya-nabuttya-ukrayinoyu-statusu-kandydata-v>
5. Press remarks by Neighbourhood and Enlargement Commissioner Olivér Várhelyi, following the informal General Affairs Council. 2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/%20en/statement_23_3460

Зайцева С.Г., студентка 2 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081 Право
Запорізького національного університету

Науковий керівник: Удовика Л.Г., д.ю.н., професор, завідувач кафедри історії і
теорії держави та права Запорізького національного університету

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ

СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Початок повномасштабного військового вторгнення 24 лютого 2022 року поставив перед Україною нові масштабні виклики. Одним із пріоритетних завдань стали трансформація національного законодавства та адаптація функціонування органів державної влади до умов та вимог воєнного стану. Не оминули законодавчі ініціативи діяльності держави і сферу запобігання корупції, адже ефективна реалізація антикорупційної політики в Україні, що полягає в захисті особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, є одним з основних пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки [1]. Втім, сучасний досвід переконливо свідчить, що реалізація антикорупційної політики в Україні залишається неефективною, а українське суспільство пронизано стійкими корупційними зв'язками.

У розумінні проблем та перспектив трансформації антикорупційної політики важливу роль відіграють наукові роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, які звертались до вивчення проблем запобігання та протидії корупції, серед них: І.Беззуб, І.Бойко, С.Васильєва, В.Гладкий, В.Дем'янчук, В.Захаров, Ю.Івашук, В.Ковальов, Т.Кустова, О.Куш, О.Маркєєва, М.Мельник, А.Новак, О.Новіков, М.Попов, О.Радіц, А.Роуз-Аккерман, В.Соловйов, Л. Удовика, М.Хавронюк та інші. І в умовах воєнного стану, що став новим викликом для нашого суспільства, з'явилися нові пропозиції вирішення проблем протидії корупції. Так, у червні 2022 року Європейська Комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, за умови вжиття певних кроків. Одними з таких визначалися вимоги щодо посилення боротьби з корупцією на високому рівні, з ефективним її розслідуванням та судовими рішеннями; завершення призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; проведення відбору та призначення на посаду нового директора Національного антикорупційного бюро України [2]. Надання Європейською Комісією відповідних рекомендацій також стало поштовхом до запровадження певних антикорупційних ініціатив та внесення змін до законодавства у сфері запобігання корупції.

Одним із перших та найголовніших антикорупційних кроків після запровадження воєнного стану стало прийняття 20 червня 2022 року Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки. Цим нормативно-правовим документом було сформульовано основні принципи антикорупційної політики на 2021-2025 роки, що полягають у: 1) оптимізації функцій держави та місцевого самоврядування; 2) цифровій трансформації реалізації повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, прозорості діяльності та відкриття даних як основи для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності; 3) створенні на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб; 4) забезпеченні невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення; 5) формуванні суспільної нетерпимості до корупції, утвердженні культури доброчесності та поваги до верховенства права [3].

Окрім затвердження Антикорупційної стратегії, також було внесено низку змін в положення Закону України «Про запобігання корупції». Законодавчі ініціативи торкнулися зокрема НАЗК щодо наділення його новими повноваженнями: розробка проєктів Антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми з виконання відповідної стратегії; визначення порядку здійснення координації, моніторингу та оцінки ефективності реалізації державної антикорупційної політики та забезпечення його виконання [4]. Також законодавчими змінами на НАЗК покладається обов'язок із забезпечення створення та введення в експлуатацію інформаційної системи моніторингу реалізації антикорупційної політики, з метою забезпечення відкритості цих відомостей та інших заходів із запобігання та протидії корупції[3].

Проте аналіз практики їх виконання переконливо демонструє, що їх реалізація далека від досконалості. Очікувані від антикорупційної реформи зміни щодо зменшення корупційних проявів, утвердження стандартів доброчесної поведінки в діяльності представників владних структур та бізнесу, мінімізація в їх діяльності корупційних ризиків, підвищення прозорості та підзвітності як органів влади у цілому, так і окремих службових осіб перед суспільством у переважній більшості не

знаходять свого втілення. Навпаки, аналіз сьогоденної ситуації в антикорупційній сфері підштовхує до висновку, що проведене впорядкування та систематизація політики у цій сфері, її якісне вдосконалення у законодавчому полі не лише не знизили рівень корупції та корупційні ризики в країні, а й призвели до зовсім протилежного результату, а саме кратного збільшення корупції на всіх рівнях. Для більш ефективної трансформації антикорупційної політики важливо брати до уваги не лише нормативні та інституційні аспекти під час розробки антикорупційних програм, адже на вчинення корупційних діянь впливають і соціально-психологічні настрої суспільства, зокрема - визнання корупції звичним явищем. Лише за умови системного й комплексного підходу до формування й реалізації антикорупційної політики уможливлується досягнення основної мети – подолання корупції в Україні.

Література

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 року.
URL:<https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
2. Opinion on the EU membership application by Ukraine.
URL:https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3802
3. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України № 2322-IX від 20 червня 2022 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n9>
4. Про запобігання корупції: Закон України №1700-VII від 14 жовтня 2014 року. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n238>

Катиш Є.В., студентка 4 курсу освітнього рівня бакалавр спеціальності 081 Право
Запорізького національного університету

Науковий керівник: Євтушенко Д.С, доктор філософії зі спеціальності Право (PhD),
старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРОВАДЖЕННЯ

ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЕЗ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Початок повномасштабного вторгнення та запровадження правового режиму воєнного стану зумовили колосальні зміни не лише в політичному та соціальному житті України, але й торкнулись його економічної сфери. Після 24 лютого 2022 року Верховна Рада України була вимушена вжити ряд заходів з метою підтримання малого та середнього бізнесу та оптимізації податкового навантаження цих суб'єктів. Зокрема, змінами до Податкового кодексу України були запроваджені пільгові податкові режими для першої, другої та третьої групи платників єдиного податку. [1].

Господарська діяльність - діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами [2]. В Україні господарською діяльністю можуть займатися як фізичні, так і юридичні особи. У той же час, варто наголосити, що відповідно до ч. 2 ст. 19 Господарського кодексу України (далі – ГК України) суб'єкти господарювання підлягають державній реєстрації у порядку, визначеному законом [3]. Станом на зараз таким законом є Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 року.

Державна реєстрація суб'єктів господарювання першочергово проводиться з метою фіксації чіткої кількості платників податків тої чи іншої системи оподаткування. Про це свідчить обов'язкова вимога до реєстрантів обрати систему оподаткування при заповненні реєстраційної форми. Додатково, державна реєстрація переслідує завдання верифікації та індивідуалізації суб'єкта господарювання як учасника цивільних правовідносин, оскільки при державній реєстрації кожному реєстранту присвоюється окремий номер запису в реєстрі. Така процедура певним чином легітимізує суб'єкта господарювання та убезпечує його контрагентів від введення в оману.

Так, обов'язок проведення державної реєстрації забезпечується ст. 164 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП) відповідальністю за провадження господарської діяльності без державної реєстрації як суб'єкта господарювання [4]. Санкція ч. 1 вищезгаданої статті передбачає покарання у вигляді штрафу від 1700 до 3400 грн. з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва, сировини і грошей, одержаних внаслідок вчинення цього адміністративного правопорушення, чи без такої.

Попри те, що санкція виглядає достатньо суворо, на практиці існує ряд перешкод, які ускладнюють притягнення порушників до відповідальності за ст. 164 КпАП. Першою з таких перешкод є обов'язок особи, уповноваженої на складання протоколу, описати всі ознаки господарської діяльності, які впливають зі статті 42 Господарського кодексу України, а саме: самостійність, ініціативність, систематичність та ризиковість такої діяльності. Відсутність хоча б однієї з цих ознак в діях особи або не згадка про них в протоколі уповноваженої особи автоматично ставить під сумнів можливість притягнути особу до адміністративної відповідальності відповідно до ст.164 КпАП.

Ще одним важливим практичним аспектом притягнення особи до адміністративної відповідальності є визначення компетентної посадової особи, яка уповноважена складати протоколи за адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст.164 КпАП. Вичерпний перелік таких осіб встановлений ст. 255 КУпАП. Варто зробити акцент на те, що складення протоколу будь-якою іншою особою, яка не зазначена в статті 255 КУпАП, автоматично позбавляє можливості притягнути до відповідальності особу, яка здійснює господарську діяльність без реєстрації.

Найчастішою практичною проблемою є складення протоколів за ч.1 ст.164 КпАП за види діяльності, які не передбачають обов'язкового реєстрації суб'єктом господарювання. Найбільш поширений випадок – складення протоколу щодо осіб, які здавали в оренду власну квартиру чи будинок. Судова практика у таких спорах одноставно стає на захист власників об'єктів нерухомого майна, посиляючись на те, що правовідносини стосовно найму (оренди) регулюються главою 58 ЦК України,

та не передбачають державної реєстрації як окремий вид господарювання. Відповідно до ст.ст.203,759 ЦК України укладення договору найму (оренди) не містить обмежень, та не пов'язує його укладення з державною реєстрацією власника майна, як суб'єкта господарювання [5].

Таким чином, державна реєстрація суб'єктом господарювання є необхідною частиною демократичного й цивілізованого суспільства, яке спрямоване на чесну сплату податків та дотримання принципів ділового обороту, однак притягнення особи до адміністративної відповідальності за ведення господарської діяльності без здійснення державної реєстрації як суб'єкта господарювання містить в собі багато проблемних питань, серед яких основним є необхідність встановлення всіх ознак господарської діяльності, передбачених статтею 43 ГК України. Більше того, неабияке значення має встановлення того факту, що не завжди певна діяльність, яка приносить особі прибуток, може вважати господарською, а отже і потребувати державної реєстрації суб'єктом господарювання. Важливе при цьому дотримання самої процедури притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Література

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану. *Закон України від 30.06.2023 №3219-IX*. Офіційний вісник України №73, ст.162.
2. Податковий кодекс України. *Закон України від 02.12.2010 №2755-VI*. Відомості Верховної Ради України №13, ст.556.
3. Господарський кодекс України. *Закон України від 16.01.2003 №436-IV*. Офіційний вісник України №11, ст. 303.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1-212-24). *Закон України від 07.12.1984 №8073-X*. Відомості Верховної Ради УРСР №51, ст.1122.
5. Постанова Тернопільського апеляційного суду по справі № 607/15182/19 від 21.10.2019.

Козлова В.О., студентка 3 курсу освітнього рівня бакалавр спеціальності 081

Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Алімов К.О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ СТЯГНЕННЯ В ДОХІД ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Від початку вторгнення російської армії на територію України, законодавство було вимушено зазнати трансформацій та реформ. Судову гілку влади це також не оминуло, тож зараз ми розглянемо особливості стосовно провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави під час воєнного стану.

Для ознайомлення з цією темою варто звернутися до розділу III, глави 12 ЦПК України. Вона містить три статті:

Стаття 290. Пред'явлення позову про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави

Стаття 291. Визнання необґрунтованими активів

Стаття 292. Правові наслідки визнання активів необґрунтованими[1]

У кожній з яких чітко регулює позовне провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Важливо зазначити що запровадження цього самостійного інструменту може дати Україні можливість прогресивно розвиватися в антикорупційній політиці. Такі зміни дають можливість прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (у виключних випадках прокурорами Офісу Генпрокурора) звертатись до Вищого Антикорупційного суду з позовом про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. При цьому, кримінальний процес в цій справі може бути завершений (наприклад, за відсутності доказів), однак якщо фігуранту не вдасться довести законність активів в рамках цивільного процесу- за певних умов їх зможуть конфіскувати в дохід держави.[2]

Так як у більшості країн Європи запроваджена «Цивільна конфіскація», Україна не має наміру поступатися. Як приклад можна узяти країни-партнери у торговельній сфері, а саме: Італія, Великобританія, а також до уваги варто взяти такі країни як: Ізраїль, Ліхтенштейн, Швейцарія та США.

Для чіткого розуміння теми, можна порівняти Цивільно процесуальне право з кримінальним. На відміну від кримінального процесу, в якому прокурори та слідчі мають доводити вину (тобто невідповідність статків доходам), та існує презумпція невинуватості, цивільний процес будується на принципі змагальності, а тому кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи. Тобто не лише прокурори мають доводити вину, а й фігурант також змушений пояснити походження коштів, тобто довести їхню законність[2]

Про активи та визнання їх необґрунтованими, котрі стягуються в дохід держави, зазначено у КЦС ВС від 27 квітня 2022 року у справі № 991/3401/21.

Законом України від 31 жовтня 2019 року № 263-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» було запроваджено самосотійний інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (в умовах воєнного стану).

Згідно аналізу ЦПК України у статті 290, а саме ч.2 ЦПК:

- активів, набутих після дня набрання чинності Законом України № 263-IX, якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом, але не перевищує межу, встановлену ст. 368-5 КК України;

- активів, набутих після дня набрання чинності Законом України № 263-IX, якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого

законом на день набрання чинності зазначеним Законом, а кримінальне провадження за ст. 368-5 КК України, предметом злочину в якому були ці активи, закрите на підставі пунктів 3, 4, 5, 8, 10 ч. 1 ст. 284 КПК України і відповідне рішення набуло статусу остаточного;

- доходів, отриманих від активів, зазначених в абзацах 2 та 3 цієї частини.[1].

Грунтуючись та посилаючись на ст.292 ЦПК України,ми бачимо, що активи, визнані судом відповідно до ст. 291 цього Кодексу необґрунтованими, стягуються в дохід держави.

У випадку,коли суд відповідно до законодавства визнає ці активи необґрунтованими,то частина відповідача,котре саме й була визнана необґрунтованою,буде стягнута, або буде внесено їх вартість.

Саме стягнення відбувається згідно законодавства України, а саме:

- Закон України «Про виконавче провадження
- Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) № 1618-IV від 18.03.2004 року // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Цивільне процесуальне право України : Навчальний посібник для підготовки до іспитів. 2-ге вид. перероблене та доповнене. Київ : «Центр учбової літератури», 2022. С. 143-144.

Колпаків А.В., аспірант Науково-дослідного інституту
публічного права, м. Київ

ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Чинне українське законодавство нормативну фіксацію поняття "територіальна самоорганізація населення" не містить. Прийнятий у 1990 році Закон "Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування"[1] (втратив чинність на підставі Закону № 280/97-ВР від 21.05.97, ВВР, 1997, N 24, ст.170) у першій редакції визначав статус органів "територіального громадського самоврядування", до яких відносив комітети і ради мікрорайонів, житлових комплексів, домові, вуличні, квартальні, дільничні, селищні, сільські комітети та інші органи.

У подальших редакціях з'являється терміни "територіальна самоорганізація громадян", а також "форми територіальної самоорганізації громадян" і "органи територіальної самоорганізації громадян", як частки системи місцевого самоврядування.

Подальше вдосконалення регламентації питань самоорганізації населення пов'язано з законами "Про місцеве самоврядування в Україні"[2] (1997) і "Про органи самоорганізації населення"[3] (2001). Підкреслимо, що у цих актах йдеться про органи самоорганізації саме населення, а не громадян.

Так, стаття 14 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" встановлює, що сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Стаття 3 Закону України "Про органи самоорганізації населення" визначила: а) що такими органами є будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, комітети районів у містах, сільські, селищні комітети і б) що їх завданнями є створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення; задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг; участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

Окреме місце у сфері територіальній самоорганізації населення займає Закон України 2002 року "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку"[4]

(далі ОСББ). Закон не визнає за ОСББ саморганізаційної природи і термін "самоорганізація" стосовно виникнення, функціонування, ліквідації цих об'єднань не застосовує.

У той же час, за його нормами ОСББ, *по-перше*, може бути створено лише власниками квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку (багатоквартирних будинках); *по-друге*, для створення об'єднання скликаються установчі збори; *по-третє*, ініціатором установчих зборів є ініціативна група, яка складається не менш як із трьох власників квартир або нежитлових приміщень; *по-четверте*, установчі збори приймають рішення про створення об'єднання, визначення особи, уповноваженої на підписання та подання документів для проведення державної реєстрації об'єднання як юридичної особи, а також затверджують його статут; *по-п'яте*, перший склад правління та голова правління обираються за рішенням установчих зборів; *по-шосте*, зміна та відкликання членів і голови правління здійснюються у порядку, передбаченому статутом об'єднання; *по-сьоме*, рішення установчих зборів оформлюється протоколом; *по-восьме*, ініціатор установчих зборів надає кожному співвласнику повідомлення про прийняті установчими зборами рішення; *по-дев'яте*, органами управління об'єднанням є: а) загальні збори об'єднання, б) правління об'єднання, в) ревізійна комісія об'єднання; *по-десяте*, вищим органом управління об'єднанням є загальні збори; *по-одинадцять*, виконавчим органом об'єднання є правління, яке підзвітне загальним зборам; *по-дванадцять*, управління багатоквартирним будинком здійснює об'єднання через свої органи управління; *по-тринадцять*, за рішенням загальних зборів, функції з управління багатоквартирним будинком можуть бути передані (всі або частково) управителю або асоціації; *по-чотирнадцять*, об'єднання самостійно визначає порядок управління багатоквартирним будинком та може змінити його у порядку, встановленому законодавством та статутом об'єднання.

Наведені ознаки ОСББ корелюються з його функціями, що забезпечують: реалізацію прав співвласників на володіння та користування спільним майном співвласників; належне утримання багатоквартирного будинку та прибудинкової території; сприяння співвласникам в отриманні житлово-комунальних та інших

послуг належної якості; виконання ними своїх зобов'язань, пов'язаних з діяльністю об'єднання; управління багатоквартирним будинком.

Аналіз перелічених правових властивостей ОСББ переконливо свідчить, про їх самоорганізуючу і саморегулюючу (синергетичну) природу, адже вже ст. 4 Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" вносить альтернативу щодо їх створення: "В ... багатоквартирному будинку може бути створено ...об'єднання". Така лінгвістична конструкція дозволяє обґрунтовано визнати, що з позицій законодавця створення ОСББ не є обов'язковим для мешканців відповідного будинку. Стаття 6 правом створення ОСББ наділяє власників квартир та нежитлових приміщень: "Об'єднання може бути створено лише власниками квартир та нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку (багатоквартирних будинках)". Отже, створення ОСББ це справа власників і залежить виключно від їх бажання, адже закон не встановлює будь-яких умов щодо обов'язковості організації ОСББ.

Відома українська пошукова платформа "LIGA 360" на запит щодо наявності в законодавстві терміну "територіальна самоорганізація населення" запропонувала згенероване на підставі практики застосування термінів, слів та словосполучень в українській юриспруденції таке його розуміння: "... територіальна самоорганізація громадян – це діяльність громадян, об'єднаних єдиними інтересами щодо вирішення безпосередньо або через органи, які вони утворюють, питань місцевого життя в межах Конституції України та законів України. Орган самоорганізації населення є формою самоорганізації громадян за територіальною основою та однією з форм участі жителів у вирішенні окремих питань місцевого значення за місцем проживання"[5].

З огляду на зазначене, доречно звернутись до загально-філософського поняття "самоорганізація". За правило її розуміють як активний процес формування, відтворення, збереження або удосконалення організації складної динамічної системи, що забезпечує її нормальне існування і функціонування як цілісного утворення. Самоорганізація – це іманентна здатність динамічної системи самостійно підтримувати, відтворювати чи удосконалювати рівень своєї організації при зміні

зовнішніх чи внутрішніх умов її існування та функціонування, спрямована на підвищення її стійкості, збереження цілісності, забезпечення ефективних дій чи розвитку[6]

Екстраполяція філософського бачення феномену "самоорганізація" на сформульовані вище властивості ОСББ також підтверджує синергетичну природу цих об'єднань.

Крім цього є сенс звернутися до матеріалів обговорення у Верховній Раді України законопроекту № 6319 від 18.11.2021 р. "Про внесення змін до Закону України "Про органи самоорганізації населення" щодо удосконалення порядку організації, діяльності та припинення органу самоорганізації населення". Зокрема, на експертну оцінку цього документу Центром політико-правових реформ. Експерти центру дійшли висновку про доречність включення у систему органів самоорганізації населення (поряд з будинковими комітетами і комітетами житлових комплексів) об'єднань співвласників багатоквартирних будинків[7].

Прикладні дослідження свідчать, що ОСББ мають змогу вирішувати і вирішують деякі соціальні питання у межах своєї юрисдикції. Так, зафіксована і досліджена взаємодія об'єднань зі службами у справах дітей, сім'ї та молоді, закладами охорони здоров'я щодо надання послуг освітнього спрямування[8].

Таким чином, є достатньо підстав вважати, що об'єднання співвласників багатоквартирного будинку мають синергетичну природу і є органічною часткою системи органів самоорганізації населення.

Література

1. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування Закон від 07.12.1990 № 533-XII Відомості Верховної Ради. 1991. № 2. Ст. 5.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97. Відомості Верховної Ради України, 1997, № 24, ст.170.
3. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 № 2625-III. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 48, ст. 254.
4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 № 2866-III. Відомості Верховної Ради України. 2002, № 10, ст.78.

5. Територіальна самоорганізація населення. LIGA 360: пошукова платформа. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS002215?q>
6. Філософський енциклопедичний словник: довідкове видання В. І. Шинкарук (гол. редколегії). К.: Абрис, 2002. 744с. С.563.
7. Висновок від 26.06.2023р. Центру політико-правових реформ щодо законопроекту "Про внесення змін до Закону України "Про органи самоорганізації населення" щодо удосконалення порядку організації, діяльності та припинення органу самоорганізації населення" (№ 6319 від 18.11.2021 р). URL: <https://pravo.org.ua/blogs/>
8. Білан А. О. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку освітньої сфери: дис. ... д-ра філос. в галузі знань 05; 051 / Сумський держ. пед. ун-тет ім. А. С. Макаренка. Суми, 2023. 268 с. С. 147, 159.

Лактіонова Г.І. студентка 4 курсу освітнього рівня бакалавр спеціальності 081
Право Запорізького національного університету.

Науковий керівник: Коломoeць Т.О., доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України, Член-кореспондент НАПрН України, декан
юридичного факультету Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Серед багатьох видів обмежень, які наразі існують для державних службовців, обмеження на отримання подарунків є одним з найбільш вагомих. Здатність подарунка впливати на об'єктивність та неупередженість посадової особи ніколи не можна применшувати. Прийняття подарунків, як правило, є передумовою для вчинення корупційних діянь та пов'язаних з корупцією правопорушень.

Відповідно до положень Закону України «Про запобігання корупції» подарунок - це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової [2]. Прикметно, що законодавець у визначенні терміну "подарунок" спирається на можливі форми зовнішнього існування та безоплатність

чи занижену ринкову вартість. Це дає можливість відрізнити подарунок від неправомірної вигоди.

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону, передбачається, що публічним службовцям забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб. Отже, ч. 1 ст. 23 Закону містить положення, що унеможлиблює для публічного службовця будь – які відносини стосовно одержання подарунків.

Водночас закон визначає ознаки заборонених подарунків: вони мають бути пов'язані з виконанням публічним службовцем функцій держави чи місцевого самоврядування та не мають надходити від підпорядкованих публічному службовцю осіб. Перелік таких ознак є вичерпним і беззаперечним. [6].

До так званих «дозволених подарунків» законодавець встановлює їх відповідність «загально визнаним уявленням про гостинність» і якщо вартість таких подарунків одноразово не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на день прийняття подарунка, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня року, в якому прийнято подарунки. Однак верхня межа вартості подарунків не поширюється на подарунки від близьких родичів або отримані як загальнодоступні подарунки, знижки на товари, послуги, призи, нагороди, премії, бонуси.

У зарубіжному законодавстві термін «подарунок» також має досить широке визначення. За законодавством США термін «подарунок» означає, наприклад, гроші, послуги, знижки, розваги, гостинність, кредит, відмову від виконання певних дій або будь-який інший предмет, що має грошову вартість. Подарунок включає в себе наступні терміни: «послуги», «навчання», «транспорт», проживання та харчування в натуральній формі або придбання квитка на поїздку або подорож. Винятки з цього правила чітко визначені на законодавчому рівні. Наприклад, не вважаються подарунками безалкогольні напої або кава, вітальні листівки або подібні сувеніри низької вартості. Водночас, в законодавстві Канади, Франції і Китаю передбачена абсолютна заборона на отримання подарунків для публічних службовців. [4, 5].

Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків передбачена ст. 172 - 5 Кодексу України про адміністративні правопорушення, де зазначено, що порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків – тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка [1].

Таким чином, обмеження щодо одержання подарунків державними службовцями є особливим різновидом спеціального обмеження, де головну роль відіграє визначення «подарунка», його належність до заборонених або дозволених категорій, що позначається на процедурі притягнення до адміністративної відповідальності під час прийняття судового рішення і дозволяє запобігти ризику корупційних правопорушень у даній сфері.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х
2. Закон України «Про запобігання корупції» закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VI
3. Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 12. С. 164–168.
4. Бухтіярова І.Г., Осіпова Я.О. Адміністративно-правова характеристика сумісництва в публічній службі. Часопис Київського університету права. 2021. Випуск 4. С. 75-79.
5. Коломоєць, Т. О., & Кукурудз, Р. О. (2018). Подарунки для публічних службовців в Україні: заборона, обмеження чи дозвіл як оптимальна модель правового регулювання. Юридичний науковий електронний журнал, (1), 92-96.

Осауляк А.О., студентка 4 курсу освітнього рівня бакалавр спеціальності
081 Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Єна І.В., к.ю.н. доцент, доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького національного університету

РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Однією із найуразливіших категорій населення є діти, а вплив воєнного стану тільки сильніше загострює психологічну напругу на них. В результаті ми маємо негативні соціальні відносини та чисельне збільшення злочинів серед малолітніх та неповнолітніх.

Одними із найрозповсюджених чинників негативного прояву під час війни є: звуки вибухів та сирени, втрата батька, вимушена зміна місця проживання та навчання або тривалий процес пошуку місця проживання/навчання, труднощі працевлаштування дорослих членів сім'ї та інше негативно впливають на психіку дітей, що відображається відповідним чином і на їх поведінці. Так, з'являється тенденція коливання поведінки, «схильної до вчинення правопорушень», до «свідомо злочинної» поведінки [1, с. 31].

Органи ювенальної превенції повинні підтримувати зв'язок з дітьми, що перебували на обліку і виявляти тих, кого потрібно брати на облік, або ж тих, хто перебуває у складних життєвих ситуаціях [2, с.409].

Тож, **основними завданнями** підрозділів ювенальної превенції органів Національної поліції відповідно до *Наказу МВС України № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»* є: профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому

числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; взаємодія з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей; ініціювання перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування питання про направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги та ін. [3].

Отже, специфіка діяльності підрозділів ювенальної превенції полягає у тому, що вони повноважні здійснювати заходи запобігання правопорушенням як серед дітей, які не є правопорушниками, так і серед дітей, схильних до вчинення правопорушень, а також серед дітей, які вже вчинили правопорушення, з метою запобігання новим правопорушенням [1, с.32]. Наприклад, такими як: булінг, крадіжка хуліганство, розбій, домашнє насилля.

Виходить, що працівники ювенальної превенції мають працювати не тільки за схемою «працівник – дитина», а також із залучення інших дорослих, які оточують та безпосередньо знаходяться у контакті із дитиною. До цієї категорії відносяться: батьки, викладачі, вчителі, психологи, шкільні соціальні працівники, повнолітні брати та сестри, рідні, друзі.

Окрім цього представникам органів ювенальної превенції потрібно вести тісну співпрацю з волонтерами, педагогами, центрами проживання тимчасово переміщених осіб для виявлення дітей, схильних до неправомірної поведінки, або таких, що потребують особливої соціально-психологічної адаптації [2, с.411].

Як висновок можемо зазначити, що сучасна дійсність значно відрізняється від звичайного життя у мирний час, реалії тиснуть на психіку усіх людей, але найбільше страждають діти через призму неусвідомленості та неможливості самотійно себе захистити, що зумовлює не тільки протиправну поведінку відносно дітей, а й безпосередньо серед неповнолітніх та малолітніх. Правильна психологічна допомога зменшує злочинність серед населення та забезпечує дотримання прав і законних інтересів. Тому підрозділи ювенальної превенції органів Національної поліції виконують велику роботу для забезпечення правопорядку стосовно дітей, правильного розуміння того, що відбувається та стійкості їх психоемоційного й

фізичного стану.

Література

1. Багаденко І. П. Профілактична діяльність підрозділів ювенальної превенції в умовах воєнного стану. Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 1 липня 2022 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2022, С. 31-33.
2. Романова А. С. Ювенальна превенція під час війни: особливості реалізації повноважень. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 408-411.
3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 02.11.2023).

Падалко В.О., студентка 3 курсу освітнього рівня бакалавр спеціальності 081
Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Алімов К.О., кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ПОРУШЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ НА СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ, ЩО ВІДБУВАЄТЬСЯ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Всі учасники цивільного судочинства мають неухильно та беззаперечно дотримуватись встановлених законом норм. Це має також проявлятися в повазі до будь-якого учаснику засідання, незалежно від статі, статусу, національності, тощо. Однак, в складних умовах сьогодення норми цивільного процесуального права мають постійно змінюватись, адже кожного дня перед суспільством постають нові виклики, в тому числі поступова цифровізація всіх сфер життя.

Метою цієї роботи є дослідження заходів процесуального примусу в

цивільному судочинстві та їх адаптація під сучасні потреби буденності.

Дослідженням питання заходів цивільного примусу в цивільному судочинстві займалися такі науковці: Куцик К. В., Дяків Р.В., Новосад А.С., Цал-Цалко Ю.Ю., Бичкова С.С., Бобрик В.І., Чурпіта Г.В., Лукіна І.М., Штефан О.О., Гетманцев М.О. а також інші науковці.

Статтею 129 Конституції України закріплено: «за неповагу до суду чи судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності» [1]. Якщо учасники ігнорують встановлені правила та перешкоджають проведенню судового засідання, до них можуть бути застосовані заходи процесуального примусу. Відповідно до 143 ЦПК України: «заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства» [2].

Внаслідок цифровізації всіх сфер життя та введення воєнного стану в Україні, все більше судових засідань проводиться з використання технічних засобів. За статтею 212 ЦПК: «учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судові засідання визнана судом обов'язковою. Також учасник має право подати заяву про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. Копія заяви в той самий строк надсилається іншим учасникам справи» [2]. Наразі, в законодавстві не передбачено, які самі дії слід вважати порушенням порядку в судовому засіданні, так само і не конкретизовано, чи застосовуються ці положення до судового засідання, що відбувається в режимі відеоконференції. Так, це певним чином унеможлиблює застосування таких видів заходів, як наприклад, «видалення із судової зали засідання». Однак, ми можемо зробити висновок, що до судового засідання в режимі відеоконференції також можуть застосовуватись положення ЦПК в частині заходів

процесуального примусу, якщо матиме місце порушення з боку учасників засідання. Інша справа їх реалізація на практиці та притягнення до відповідальності винної особи.

Отже, заходи процесуального примусу вчиняються судом лише у випадку порушення учасником встановлених норм поведінки та є відповіддю на ці неправомірні дії з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства. Проведення судового засідання в умовах відеоконференції не є виключенням, оскільки обов'язок поваги до суду закріплений в Конституції України та повинен виконуватись усіма учасниками процесу незалежно від його формату проведення.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4801> (дата звернення: 12.10.2023).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7645> (дата звернення: 12.10.2023).
3. Куцик К.В. Примус у цивільному судочинстві: поняття та співвідношення із категорією цивільної процесуальної відповідальності // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали VIII Всеукр. Наук.-теорет. конф. (Київ, 24 листопада 2016 р.). Київ: Нац. Акад.. внутр. Справ, 2016. С. 151-154.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: наук.- практ. Комент. / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін.; ред. С. С. Бичкова. Київ: Атіка, 2008. С. 840-843.

Alina Pyrozhkova, a student of the 4th year of the bachelor's education level
specialty 081 Law of Zaporizhzhia National University

Academic supervisor: Ksenia Pankratova, lecturer at the Department of Criminal
Law and Law Enforcement of Zaporizhzhia National University

CRIMINAL OFFENSES: APPROACHES TO CLASSIFICATION IN CRIMINAL LAW OF UKRAINE AND GREAT BRITAIN

Crime in its modern limits and forms represents a real threat to the security of any country, the foundations of the state and society. Therefore, studies devoted to the issues of classification, countermeasures, responsibility for criminal offenses have always been the focus of attention of lawyers, philosophers, sociologists and psychologists. L. Demidova, M. Dmytruk, M. Panov, M. Rudkovska, V. Tulyakov, M. Havronyuk, S. Kharitonov and others made a significant contribution to the study of the problem of categorization of criminal offenses. [1-4]. Comparing the legal norms of different countries makes it possible to establish the regularities of its development and peculiarities in each country, to learn about the general trends in the global and regional development of legal institutions, to forecast their development in general and in individual states, to find out which trends are positive and which are negative, and on this basis, to improve and unify domestic legislation. Considering that Great Britain is the "cradle" of common law, in one form or another received by many countries, the study of the sources of English criminal law regarding the classification of criminal offenses has an exceptional interest, since English law has a number of specific features that significantly distinguish it from the legal systems of the continental European countries.

First of all, let's focus on the formal and material definition of the key concept of the criminal law of Ukraine "criminal offense", which covers all criminal offenses and makes it possible to distinguish a crime from other offenses. Part 1 of Art. 12 of the Criminal Code of Ukraine divides criminal offenses into misdemeanors and felonies. From the definition of the general concept of "criminal offense" (Part 1 of Article 11, Part 2 of Article 1, Part 3 of Article 3 and Part 2 of Article 4 of the Criminal Code of Ukraine) it is obvious that the general and essential features of a criminal offense are:

1) social danger of the act; 2) illegality (of the Criminal Code of Ukraine); 3) guilt; 4) punishment; 5) committing a criminal offense by that subject [5, p. 19]. The concept of a criminal act doesn't exist in English criminal law. Its concept is given either in court decisions regarding specific types of it, or in literary sources on criminal law.

Offences are often classified by their seriousness. There are three categories of

offence: indictable only offences; either way offences; summary only offences.

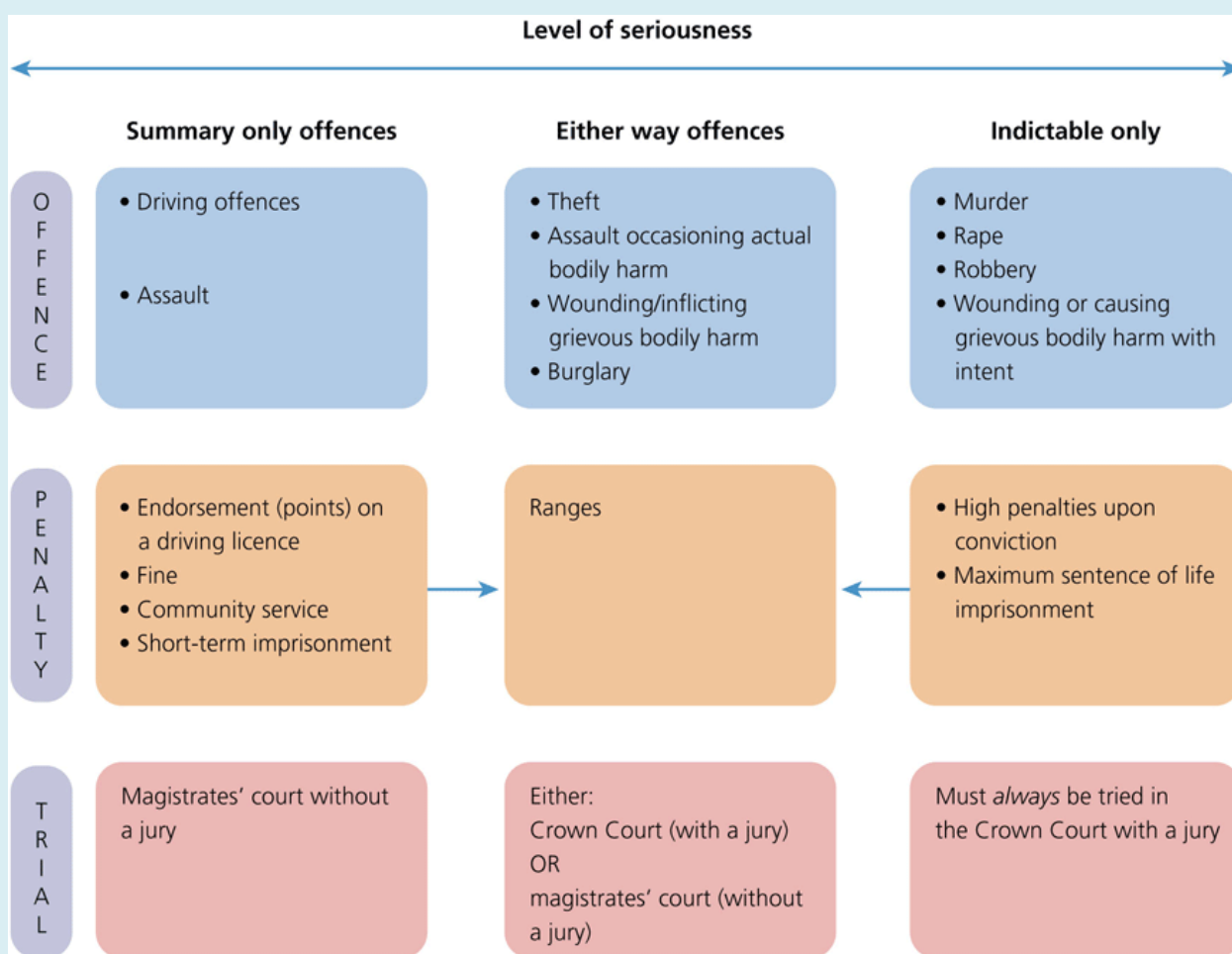
Indictable only offences are the most serious offences and include murder, manslaughter, rape, robbery, and wounding or causing grievous bodily harm with intent. These offences carry high penalties upon conviction, sometimes with a maximum sentence of life imprisonment. These offences must always be tried in the Crown Court with a jury. Summary offences are the least serious offences. They include driving offences, assault, and battery. These offences carry much lighter penalties, which may be anything from an endorsement (points) on a driving licence, to a fine or a short term of imprisonment. Summary offences are tried in the magistrates' court without a jury. The maximum sentence for a summary offence will depend upon the offence in question: some summary offences carry maximum sentences of imprisonment while others do not. The maximum sentence of imprisonment that a magistrates' court has the power to impose is six months (s.224 of the Sentencing Act 2020). The maximum is a sentence of 12 months' imprisonment if the defendant is convicted of two or more either way offences and consecutive prison sentences of six months are imposed (s.133(1) and (2) of the Magistrates Court Act 1980). A defendant charged with a summary offence does not have a right to trial by jury [6].

Either way offences are offences of medium seriousness, where the facts of the particular incident will usually determine the severity of the offence. These include theft, assault occasioning actual bodily harm, wounding or inflicting grievous bodily harm, and burglary. Where a defendant is charged with an either way offence, he may be tried either in the Crown Court (with a jury) or in the magistrates' court (without a jury). A mode of trial hearing will take place in the magistrates' court in order to determine where the defendant will be tried. If the magistrates consider the offence to be too serious for the magistrates' court, they will commit (send) the defendant to the Crown Court for trial. The defendant will have no choice in this. On the other hand, if the magistrates consider the case to be suitable for summary trial, they will accept jurisdiction over the case. The defendant then has a choice to make: he can either elect to be tried in the magistrates' court, or he may choose to be tried in the Crown Court by a jury (this is often referred to as the 'right to trial by jury') [7]. It will be noted, therefore, that a right to a trial by jury is not

always available: the defendant has no such right if he is charged with a summary only offence. For a classification of offences, see Picture 1.1 [6].

So, summing up, it should be noted that the criminal law of England hasn't developed a single definition of a criminal act and its classification features (conditionally they are "reduced" to the following groups: indictable only offences; either way offences; summary only offences), and guilt is not an unconditional sign, since an English court can always bring to justice a person who has committed an act not prohibited by law, if previously another court already recognized the same or similar act as criminal and punished the guilty party.

Picture 1.1

Література

1. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки : монографія. Одеса: Юридична література, 2014. 224 с.
2. Мирошніченко Н. А. Кримінальний проступок та класифікація злочинів.

Юридичний вісник. 2012. № 2 С. 47 - 49.

3. Туляков В. О. Кримінальне право сучасності: криза доктрини чи криза юрисдикції? *Право України. 2010. № 9. С. 42 - 48.*

4. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. К. : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

5. Кримінальне право України і Англії: порівняльний аналіз (окремі питання Загальної частини) : конспект лекцій для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право» / уклад.: М. І. Панов, С. О. Харитонов, Ю. П. Дзюба та ін. 2-ге електрон. вид., перероб. та допов. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 144 с.

6. Herring, J. An Introduction To Criminal Law. Oxford, 2022. 868 p.

7. Simester, A. Fundamentals of Criminal Law. Oxford: OUP, 2021. Ch. 7.

Радіонова У.І. студентка 2 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081 Право
Запорізького національного університету

Науковий керівник: Єна І.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри, в.о. завідувача
кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького
національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПОНЯТИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна неспровокована збройна агресія з боку російської федерації проти України змінила весь світ на «до» та «після». Наразі українці проживають тяжкий історичний час, коли російські війська щодня вчиняють військові злочини, порушують міжнародно-правові норми та принципи, руйнують демократичний світ, розповсюджуючи хаос, беззаконня, жорстокість, голод, смерть. Ці чинники негативно впливають на всі сфери життя українського суспільства та вимагають трансформації діяльності всіх державних інститутів. Особливу роль у забезпеченні

безпеки у такі складні часи відіграють правоохоронні органи, діяльність яких суттєво змінилась.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю дослідження норм національного кримінального процесуального законодавства, які врегульовують процедуру проведення слідчих (розшукових) дій у зв'язку з появою нових чинників, що впливають на хід досудового розслідування, в тому числі залучення понятих до їх проведення.

Метою дослідження є аналіз сучасної процедури залучення понятих до слідчих (розшукових) дій, та складнощів, з якими стикаються слідчі та прокурори при виконанні відповідних завдань, враховуючи бойові дії на території України.

Проблематика інституту понятих завжди була у полі зору юридичних критиків, вчених, борців за законність та прозорість досудового розслідування. Серед перших законодавчих пам'яток, що містили відповідні положення, були Соборне Уложення 1649 року та Статут кримінального судочинства 1864 року. В даних актах описувався механізм залучення незаінтересованих осіб при процесуальних діях, встановлювалися вимоги, права та обов'язки, а також способи фіксації їх дії [1, с. 247].

Чимало вітчизняних науковців присвятили даній проблематиці свої праці, серед яких: О.М. Бандурка, О.В. Ковальова, Р.В. Мукоїда, Є. Д. Лук'янчиков та інші. Вони досліджували питання законодавчого закріплення інституту понятого, проблематику та подальший потенціал.

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) майже не приділено уваги статусу понятого, його правам та обов'язкам. Статтею 223 КПК України встановлено умови залучення останнього, зокрема для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідкування особи або інших процесуальних дій – не менше двох незаінтересованих осіб (поятих). Але за умови безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої дії поняті можуть не залучатися. Також у статті зазначені слідчі дії з обов'язковим залученням понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування. До них відносяться обшук

або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи [2].

Процедура запрошення незаінтересованих осіб завжди була проблемною для правоохоронців через брак бажаючих отримати відповідний статус, відсутність вмотивованості та відчуття громадянського обов'язку, низький рівень правосвідомості. З 24 лютого 2023 року ситуація погіршилася, оскільки під питанням став не лише механізм залучення понятих, а й реальна можливість забезпечення безпеки їх життя та здоров'я.

01 травня 2022 року набрав чинності Закон України № 2201-IX від 14.04.2022 року «Про внесення змін до КПК України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану».

Даний Закон продемонстрував можливість пристосування державного механізму до негативних факторів, які є перешкодами для законного та повного здійснення правоохоронними органами покладених на них функцій. Відповідним прикладом є доповнення КПК України IX прим. 1 розділом, що передбачає в тому числі проведення при певних умовах слідчих дій без участі незаінтересованих осіб взагалі. Також 02 листопада 2023 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект №10206 про внесення змін до КПК України щодо оптимізації досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, яким пропонується замінити присутність понятих технічними засобами безперервного аудіо- та відеозапису ходу проведення процесуальних дій [3].

Такі рішення з боку держави є показником рішучості, готовності до швидких змін, вміння пристосовуватися до будь-яких умов. Новий порядок проведення процесуальних дій позитивно вплине на принцип розумності строків, розвантажить правоохоронні органи, оскільки на практиці участь понятих є скоріше формальністю, ніж реальною функцією. Факт фіксації всього процесу не допустить ігнорування порушень процедури проведення слідчих дій з боку відповідних органів. Останні стануть більш ретельно виконувати покладені на них обов'язки, оскільки будуть весь час під контролем.

Отже, в цілому зміни в інституті понятих є позитивними, оскільки безперервний відеозапис процесуальних дій виступить додатковою доказовою базою у судочинстві,

дозволить «очистити» правоохоронні органи від некомпетентних співробітників. Натомість можливі й негативні наслідки, як, наприклад, редагування електронного файлу, повне знищення, видалення окремих його частин. Тому законодавцю варто встановити чітку процедуру фіксації слідчих дій, суб'єктів, які будуть відповідати за цілісність та якість файлу, а також визначено на який саме технічний пристрій має здійснюватися фіксація.

Література

1. Гусаченко Є.О. Історико - правові передумови використання спеціальних знань. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 243-253.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2034> (дата звернення 09.11.2023 р.).
3. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо оптимізації досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень. *Офіційний портал Верховної Ради України* URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=77078 (дата звернення 10.11.2023 р.).

Рубель А. М., студент 2 курс освітній рівень магістр спеціальності 081 Право
Запорізького національного університету

Науковий керівник: Верлос Н.В., д.ю.н., професор, професор кафедри
конституційного та адміністративного права Запорізького національного
університету

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

На сьогоднішній день, в умовах воєнного стану виникає одна із найважливіших проблем функціонування місцевого самоврядування, а саме формування дохідної частини бюджетів територіальних громад. Саме тому, задля здійснення ефективного функціонування бюджетної сфери в територіальних

громадах, держава має ухвалювати нові рішення, які ставлять за мету облегшити виконання місцевих бюджетів, особливо в аспекті їх наповнень. Варто зазначити, що місцеві бюджети становлять одне найважливіших питань функціонування всієї економічної системи України. Саме за допомогою місцевих бюджетів зосереджується велика частка всіх фінансових інструментів, що відіграють провідну роль у фінансуванні державних видатків, особливо в соціальній і оборонній сферах і мають першочерговий вплив на виконання різноманітних потреб всього населення. Великого значення це набуває в період воєнного стану, коли дохідна частина з економічної точки зору очікувано знижується, проте саме на місцевий бюджет покладається забезпечення впливу на соціальний розвиток відповідної територіальної громади. Бюджетна система України відокремлює на автономну самостійність місцеві бюджети, що робить їхні доходи найважливішим ресурсом та вирішальним фактором локального розвитку.

Внаслідок повномасштабної агресії зі сторони росії проти України, спостерігається масова міграція та призупинка бізнесу, що неминуче впливає по дохідній частині територіальної громади. З точки зору статистичного поля варто зазначити, що кожна четверта громада, що територіально перебувала у зоні вторгнення росії, змогла виконати лише половину дохідної частини від запланованої. Більше того, саме доходи фізичних осіб, акциз та земельний податок зазнали найбільшого впливу і стали головними причинами недоотримання дохідної частини територіальної громади. З точки зору законодавчого регулювання, відповідно до статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування» виключно сільська, селищна, міська ради на пленарних засіданнях затверджують місцевий бюджет, вносять до нього зміни, затверджують звіт про виконання бюджету, а також ухвалюють рішення щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету [1]. Тим не менш, держава прийняла необхідні рішення задля можливості швидкого та оперативного реагування на економічні наслідки здійснення бойових дій, шляхом прийняття повноваження щодо розпорядження коштами місцевих бюджетів на території, де не ведуться бойові дії та не утворено військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів), яке надано головам відповідних

територіальних громад. Це дає змогу трансформувати положення про виконання місцевих бюджетів та звести до тези, що у даному випадку сільський, селищний, міський голова виключно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану може прийняти рішення щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, що узгоджується з нормою, закріпленою в пункті 1 ч. 5 статті 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Безумовно, що надаючи таке право держава має містити відповідні правові запобіжники, щодо недопущення зловживання цим повноваженням, зокрема відповідно до ч. 6 статті 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у разі наявності фактів порушення Конституції чи законів України головою відповідної територіальної громади під час реалізації цих повноважень начальник обласної військової адміністрації за погодженням з Генеральним штабом Збройних Сил України порушує перед Президентом України питання про утворення військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів)[2]. Це положення видається повністю обґрунтованим, оскільки нівелює можливість зловживання становищем зі сторони суб'єктів місцевого самоврядування.

Сьогодні ж головними інструментами наповнення бюджетів територіальних громад стають єдиний податок, податок на нерухоме майно, однак активно розпочинається процеси перегляду діючих договорів оренди на земельні ділянки, що відносяться до управління місцевою владою, проведення інвентаризації, оновлення бази платників податків плати за землю, а також сплату мінімального податкового зобов'язання. Однією із центральних проблем залишається офіційне працевлаштування громадян із статусом ВПО, оскільки це неминуче впливає і на бюджет територіальної громади. Останнім часом все частіше елементом наповнення бюджетів територіальних громад стають іноземні гранти, що дає можливість місцевим бюджетом нівелювати надмірного боргового навантаження [3]. Ще одним позитивним моментом для дохідної частини територіальних громад стають новації щодо запровадження зі сторони держави додаткової дотації на виконання повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово

окупованих та інших територіях України.

Вдаючись до аналізу наповнення бюджетів окремих територіальних громад, на прикладі Запорізької області можемо зазначити, що сума надходжень до місцевих бюджетів області порівняно з відповідним періодом минулого року зменшилася на 3,5 % (316,2 млн грн). Зменшення надходжень відбулося в 51 громаді з 67. Спостерігається тенденція до їх зниження більш ніж на 25 % до аналогічного періоду 2022 року в 46 громадах [4]

Доходна частина бюджету Запорізької міської територіальної громади станом на 01.04.2023 року склала 2 084,1 млн грн, в тому числі доходи загального фонду – 1 758,2 млн грн, спеціального фонду – 43,6 млн грн та офіційні трансферти – 282,3 млн грн. Впродовж кварталу відсутній приріст власних доходів, зниження склало 5,4 млн грн. проти I кварталу 2022 року.[5] Запорізька область має одні з найнижчих показників виконання місцевих бюджетів за доходами у прифронтових та частково окупованих областях (Херсонська – 50,10%, Луганська – 55,96%, Донецька – 59,86%, Харківська – 60,44%, Запорізька – 60,47%). Лідерами у виконанні запланованих обсягів доходів місцевих бюджетів за 9 місяців поточного року є області Західної України (Закарпатська – 76,94%, Волинська – 76,21%, Львівська – 76,02%, Рівненська – 75,98%, Чернівецька – 75,58) [5]

Основними бюджетоформуючими податками загального фонду є податок на доходи фізичних осіб, плата за землю, єдиний і акцизний податки. Вони разом закумулювали 97,3% надходжень цього фонду. [6]

Основними джерелами доходів спеціального фонду бюджету є власні надходження бюджетних установ – 39,7 млн грн, екологічний податок – 3,5 млн грн та кошти від відчуження комунального майна – 0,3 млн грн. Бюджет розвитку поповнився на 0,3 млн грн за рахунок коштів від відчуження майна комунальної власності.

Не зважаючи на наведену статистику, проаналізувавши можемо дійти до висновку, що в умовах воєнного стану будь-який місцевий бюджет не виконується. Тому для підвищення оперативності у прийнятті рішень громадам надана можливість передавати кошти зі спеціального фонду, які мають цільове

спрямування, до загального фонду і фінансувати нагальні потреби.

Розглянувши абстрактно-логічні положення вчених-науковців можемо погодитись з думкою, що задля підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, можна визначити основні напрямки роботи :

1. збільшення обсягів власних надходжень місцевих бюджетів, перш за все місцевих податків, що можливо за покращення виробничих можливостей суб'єктів господарювання;
2. зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів, які посилюють залежність місцевого рівня;
3. оптимізація існуючих механізмів акумулювання ресурсів;
4. зростання ресурсів місцевих бюджетів можливе шляхом застосування боргового механізму – випуску муніципальних облігацій, кошти від реалізації яких можуть набувати цільового характеру.[7]

Однак, навіть і з доволі ґрунтовними діями зі сторони держави та місцевого самоврядування, питання щодо наповнення дохідної частини місцевих бюджетів залишається актуальним. Це покладає обов'язок на зазначених суб'єктів пошук нових рішень у векторі адаптації та відновлення економічної складової громад, внаслідок проведення бойових дій.

Література

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Носулько Б. Я. Роль місцевого самоврядування у становленні територіальної громади та її соціально-економічному розвитку. Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. 2021. № 1. С. 37-40.
4. Запорізька обласна державна адміністрація : офіційний сайт. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/67428/vzhe-sogodni-mi-zakladajemo-fundament->

maybutnoji-roboti-zaporizka-oblast-nalagodzhuje-spivpratsju-z-zakordonnimi-donorami.html

5. Піхоцька О.М. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2022 №35 с.25-32
6. Довідка про виконання бюджету Запорізької міської територіальної громади за 1 квартал: URL: https://zp.gov.ua/upload/editor/dovidka_pro_vikonannya_za_1_kvartal_2023_roku.pdf
7. Ватаманюк-Зелінська У.З. Тенденції формування та виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Науково-виробничий журнал Інноваційна економіка*. 2022 №4 С.60-66

Сіденко А. В., студентка 2 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081

Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Удовика Л. В., д.ю.н., професор, завідувач кафедри історії і теорії держави та права Запорізького національного університету

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Євроінтеграційні процеси в Україні тривають майже весь час незалежності країни. У 2014 році, закріплюючи наміри продовження діяльності у цьому напрямку, було укладено Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [1]. Закріплені Угодою про асоціацію плани реформування системи громадського здоров'я реалізовувалися, і до 2022 року було виконано 64% від всього запланованого обсягу завдань [2]. Суттєвий вплив на процеси трансформації системи охорони здоров'я вчинило повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України.

Метою пропонованої роботи є дослідженням євроінтеграційних процесів у сфері громадського здоров'я в Україні в умовах воєнного стану. Методологічним підґрунтям дослідження слугують наукові здобутки таких учених, як : Терзі О.О.,

Шупик П.Л., Кульгінський Є.А. та ін.. Особливу цінність мають роботи тих науковців, які досліджували особливості реформування системи охорони здоров'я в умовах воєнного стану, а саме: Гавриченко Д.Г., Гуменюк Г.Б., Ждан В.М., Голованова І.А.

Війна стала викликом для держави в цілому та для окремих її сфер. Процес виконання багатьох стратегічних завдань значно ускладнився. І хоча загалом процеси вступу України до Європейського Союзу продовжують відбуватися, ефективність їх реалізації відрізняється у кожній сфері. У 2022 році прогрес реформування системи громадського здоров'я становить лише 2%, що є значно менше у порівнянні з 17% у 2021 році [2,3]. З початком повномасштабного вторгнення російських військ сфера охорони здоров'я зазнала руйнівного впливу: велика кількість постраждалих, втрати серед медичних працівників, зруйновані лікарні. Але система охорони здоров'я продовжує функціонувати, лікарі виконувати свої обов'язки, а державні органи провадити реформи у сфері громадського здоров'я. За даними інформаційно-аналітичної системи моніторингу виконання Угоди про асоціацію «Пульс Угоди», станом на листопад 2023 року, прогрес виконання зобов'язань у сфері громадського здоров'я становить 75% [4].

Одним із завдань на шляху до європейської інтеграції є приведення нормативно-правових актів України у відповідність до законодавства Європейського Союзу у тому числі у сфері громадського здоров'я. Імплементация норм європейського права здійснюється протягом всього періоду виконання Угоди про асоціацію шляхом прийняття законів та підзаконних актів. Цей процес продовжився, зокрема, прийняттям Закону України «Про систему громадського здоров'я». Він закріплює засади функціонування системи громадського здоров'я та забезпечує її інтеграцію до європейської, визначає повноваження державних органів у цій сфері, запроваджує підхід «єдиного здоров'я» – принцип взаємодії та співпраці кількох секторів сфери громадського здоров'я [5].

Важливі зміни відбулись і у фармацевтичній галузі. Був прийнятий новий Закон України «Про лікарські засоби» [6]. Його положення, зокрема, спрямовані на впровадження єдиних з Європейським Союзом правил діяльності фармацевтичного

ринку. Особливістю є те, що вищезгаданий закон набирає чинності через 30 місяців після завершення дії воєнного стану. Хоча у Міністерстві охорони здоров'я висловлюються думки щодо зміни терміну введення в дію закону. З метою більш швидкої реалізації положень цього закону пропонують ввести його в дію з січня 2025 року [7].

Вдосконалення законодавства відбувається не тільки шляхом прийняття нових актів, а і внесенням змін до існуючих. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги» внесені зміни до Основ законодавства України з охорони здоров'я щодо утворення нової системи лікарень – спроможної мережі закладів охорони здоров'я [8]. Тобто, на території певного госпітального округу будуть діяти три лікарні трьох категорій, розподілятися на які будуть залежно від кількості населення та віддаленості закладу охорони здоров'я. Такі заходи направлені на оптимізацію системи медичних закладів.

Отже, введення в Україні воєнного стану значно ускладнило реалізацію євроінтеграційних процесів. Відвернення загроз та відсіч збройній агресії російської федерації стали головними завданнями державних органів, а процеси реформування законодавства сповільнилися. На шляху до перемоги важливим також є вступ нашої країни до Європейського Союзу. Зобов'язання, які взяла на себе Україна, відповідно до Угоди про асоціацію, продовжують реалізовуватися. Так, у 2022 році були прийняті нові закони у сфері охорони здоров'я, внесені зміни до діючих. Навіть в умовах воєнного стану продовжується вдосконалення сфери громадського здоров'я для функціонування дієвої, безпечної та якісної медицини.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 05.11.2023)
2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (за 2021 рік) URL: <https://eu->

- ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/euua_report_2021_ukr-2.pdf (дата звернення: 05.11.2023)
3. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (за 2022 рік) URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaci_u_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 05.11.2023)
4. Пульс Угоди – моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди: Громадське здоров'я URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/healthcare> (дата звернення: 06.11.2023)
5. Про систему громадського здоров'я: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 06.11.2023)
6. Про лікарські засоби: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text> (дата звернення: 05.11.2023)
7. МОЗ ініціює пришвидшення введення в дію Закону «Про лікарські засоби» URL: <https://moz.gov.ua/article/news/moz-inicijue-prishvidshennja-vvedennja-v-diju-zakonu-pro-likarski-zasobi> (дата звернення: 05.11.2023)
8. URL: Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2347-20#Text> (дата звернення: 06.11.2023)

Франковська С.А., аспірантка Запорізького національного університету

ГЕНЕЗА НОРМИ-ДЕФІНІЦІЇ «ПОЛІТИЧНО ЗНАЧУЩІ ОСОБИ»: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Держава відіграє визначальну роль у житті кожної людини, навіть якщо вона не є публічною й не бере активної участі в політиці чи державному управлінні. Сфера втручання держави розширюється з розвитком суспільства. Оскільки в ст. 19 Конституції України зазначено, що “органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України”, саме

законодавство визначає межі такого регулювання й ступінь відповідальності держави перед людиною через створення та функціонування публічної служби.[1]

Для вирішення виявлених проблем необхідно на науковому рівні встановити мету та критерії розмежування державних політичних посад і посад державної служби в органах виконавчої влади, а також визначити засади їх співвідношення. Відповідна наукова база створена представниками різних галузей юридичної науки (теорії держави і права, конституційного, адміністративного, кримінального права) та державного управління. Аспекти правового регулювання публічної служби та її види досліджували такі вчені, як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, В.М. Бевзенко, Л.Р. Біла-Тіунова, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, В.А. Дерещ, С.Д. Дубенко, Д.П. Калаянов, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Є.Б. Кубко, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янець, В.Я. Настюк, Н.Р. Нижник, І.М. Пахомов, О.В. Петришин, В.П. Петков, С.В. Петков, А.О. Селіванов, О.Ю. Синявська, С.Г. Стеценко, М.М. Тищенко, В.В. Токовенко, В.В. Цветков, В.М. Шаповал, О.І. Щербак.[1]

Термін «політично значуща особа» з'явився наприкінці 1990-х років, у так званій «справі Абачі». У ході розслідування з'явилося поняття «політично значуща особа», навколо якого в грудні 2000 року ООН організувала комітет, що призвело до ухвалення в жовтні 2003 року резолюції Конвенції ООН проти корупції, яка набула чинності в грудні 2005 року, з постійними щорічними оглядами імплементації та повернення активів. У 2004 році вона стала законом Європейського Союзу.[3]

Політично значуща особа, або PEP (politically exposed persons) –термін у фінансовому регулюванні на позначення осіб, наділених дуже важливими державними функціями, в силу чого вони становлять вищий ризик потенційної причетності до таких фінансових злочинів, як хабарництво, відмивання грошей, корупція і незаконне збагачення через свою посаду та вплив, який вони можуть мати. Поняття поширюється і на родичів (членів сім'ї) чи будь-яку близьку особу, про яку відомо громадськості або фінансовій установі, що та пов'язана з таким високопосадовцем в особистому чи професійному плані. Вичерпний перелік посад є в законі про фінансовий моніторинг.[2]

В огляді «Належна перевірка клієнтів банків», стандарт, який був випущений у 2001 році Базельським комітетом з банківського нагляду, концепція PER була введена органами банківського нагляду для позначення категорії осіб, які наражають банк на значні репутаційні і юридичні ризики. У цій роботі визнавалася необхідність надання консультаційної допомоги при виникненні ризику, який представляють PER: «очевидно, що підтримання ділових відносин є небажаним, неетичним і несумісним з буквою сумлінної банківської практики, якщо банк знає і припускає, що джерелом коштів служить корупція або зловживання державними активами».

Міжнародне співтовариство приступило до діяльності по зниженню потенційних ризиків, пов'язаних з PER. У 2003 р. FATF [4] прийняла ряд превентивних заходів, спрямованих на виявлення таких осіб і більш ретельне відстеження їх транзакцій. Ці заходи сформульовані в Рекомендації 5 та 6.

У лютому 2012 р. FATF розширила обов'язкові вимоги на національних публічних діячів і публічних діячів міжнародних організацій, відповідно до вимог статті 52 КООНПК, яка визначає PER як «фізичну особу, яка наділена або була наділена значущими суспільними функціями, а також члени її сім'ї та особи, близькі до неї» і охоплює як національних, так і іноземних PER. [5]

Наразі, міжнародні стандарти оперують терміном, «національні публічні особи» в Рекомендації 12 FATF, «політичні діячі» в Директиві (ЄС) 2015/849 Європарламенту та Ради, «державна посадова особа» в Конвенції Об'єднаних Націй проти корупції. У Законі 361 до PER віднесено фізичних осіб, які є «публічними діячами». За значенням існуючі на сьогодні поняття не є синонімами та безумовно відрізняються, оскільки категорія «PER» є ширшою за категорією «політичних діячів». [5]

Отже понятійний апарат щодо визначення та розуміння дефініції «PER» є досить широким та різноманітним, що у свою чергу зумовлює необхідність проведення поглибленого аналізу та приділення додаткової уваги розумінню належності осіб до цієї категорії, особливо з огляду на необхідність здійснення заходів контролю за їх фінансовими операціями. Дієвий правовий режим та вжиття установами відповідних заходів щодо PER є важливою складовою запобігання та

протидії корупції, оскільки ускладнює відмивання доходів. Частково або неналежним чином виконані процедури перевірки клієнтів, в т.ч. при встановленні кінцевих бенефіціарних власників, створюють ризики того, що установа не зможе розпізнати РЕР або невірно оцінить ризики, пов'язані з конкретним клієнтом, тому механізми контролю при виявленні РЕР мають бути ефективними настільки, наскільки є ефективною система протидії відмиванню коштів в цілому.

Література

1. Армаш Н. О. Державний політичний діяч: поняття та ознаки. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2010. № 1. С. 116–119.
2. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»// (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 25, ст.171) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
3. Базельський комітет з банківського нагляду. Належна перевірка клієнтів банків (Банк міжнародних розрахунків, жовтень 2001 рік), п.40-44.: URL: <https://www.bis.org/bcbs/index.htm>
4. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей – FATF. URL: <https://www.fiu.gov.ua/content/uk/fatf.htm>
5. Керівні настанови «Управління діловими відносинами із політично значущими особами». Київ, 2021. 141 с.

**«ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВОВА НАУКА
В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**

Матеріали
Всеукраїнської
науково-практичної конференції
м. Запоріжжя, 23 листопада 2023 р.

Відповідальний за випуск: Коломоець Т.О.
Відповідальний редактор: Верлос Н.В.
Технічний редактор: Франковська С.А.
Комп'ютерна верстка: Франковська С.А.